

Dağıtım: Genel

4 Mart 2016

Orijinal: İngilizce

Asıl metnin Türkçe çevirisidir

Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi

Kırsal Kesim Kadınlarının Haklarına İlişkin 34 Sayılı Genel Tavsiye Kararı

İçindekiler

- I. Giriş
- II. Arkaplan
- III. Taraf Devletlerin kırsal kesim kadınlarının haklarıyla ilgili saygı, koruma ve gerçekleştirme hususundaki kapsayıcı yükümlülükleri
  - A. 1 ve 2. maddelerin uygulanması
  - B. 14. Madde, 1. Paragraf
- IV. 14. Madde, 1. Paragraf madde 3, 4, 5, 6, 9, 15 ve 16 ile birlikte okuyunuz
Taraf Devletlerin Kırsal Kesim Kadın Haklarının Belirli Boyutlarıyla İlgili Yükümlülükleri
  - A. Kırsal kesim kadınlarının kırsal kalkınmaya katılma ve kırsal kalkınmadan faydalanma hakkı
  - B. Sağlık hizmetleri [madde 14, para. 2(b), madde 12 ile birlikte okuyunuz]
  - C. Ekonomik ve sosyal yaşam (Madde 14, para.2(c), 11. Maddenin 1(e) ve 2 (b) para. ve 13. Madde ile birlikte okuyunuz)
  - D. Eğitim [Madde 14, para.2(d), Madde 10(a) ile birlikte okuyunuz]
  - E. İstihdam [madde 14, para. 2(e), madde 11 ile birlikte okuyunuz]
  - F. Siyasi ve kamusal yaşam [madde 14, para. 2(a) ve 2(f), madde 7 ile birlikte okuyunuz]
  - G. Arazi ve doğal kaynaklar [madde 14, para.2(g), madde 13 ile birlikte okuyunuz]
  - H. H. Yeterli yaşam koşulları [madde 14, para. 2(h)]
  - I. Gelişmiş ülkelerde kırsal kesim kadınları
- V. Kırsal kesimde yaşayan kadınların durumuna ilişkin veriler
- VI. Çekinceler/Beyanlar
- VII. Yaygınlaştırma ve Raporlama

I. Giriş

1. Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi ("Komite") kırsal kesimde yaşayan kadınların önemli katkıları olduğunu ve onların insan haklarını tanımanın ve korumanın hayati bir ihtiyaç olduğunu tanımıştır. Önceki Nihai Yorumlar ve Genel Tavsiyeler yoluyla, Komite, kırsal kesimde yaşayan kadınların ayrımcılıkla karşı karşıya kalmaya devam edecekleri çeşitli durumları tespit etmiştir. Bu Genel Tavsiyelerde (GT) , Komite, kırsal kesimde yaşayan kadınların haklarını gerçekleştirmek için, kırsal kesimde yaşayan kadınların özel durumunu tanıyan ve Taraf Devletlerin kadınların haklarını tanıma, destekleme ve korumadaki belirli yükümlülüklerini vurgulayan, Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi'nin ("Sözleşme") 14. Maddesi çerçevesinde devlet yükümlülüklerini açıklığa kavuşturmaktadır.
2. 14. Madde, uluslararası bir insan hakları antlaşmasında yer alan, özellikle kırsal kesimde yaşayan kadınlarla ilgili olan tek hükümdür. Sözleşme kapsamındaki tüm haklar kırsal kesimde yaşayan kadınlar için geçerlidir ve 14. Madde, sözleşme bağlamında, bir bütün olarak yorumlanmalıdır. Raporlama sırasında, Taraf Devletler, kırsal kesimde yaşayan kadınların ve kız çocuklarının haklardan yararlanmalarını ilgilendiren tüm maddeleri ele almalıdırlar. Bu nedenle, mevcut Genel Tavsiyeler 14. Madde ve diğer sözleşme hükümleri arasındaki bağlantıyı araştırmaktadır. Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri (SKH)'nin birçoğu, kırsal kesimde yaşayan kadınların durumunu ele alırken ve hem süreç hem de sonuç göstergelerini geliştirmek için önemli bir fırsat sağlarken, bu Genel Tavsiyeler(GT) Taraf Devletlere, özellikle, yükümlülüklerini kırsal kesimde yaşayan kadınlara karşı saygı ile yerine getirmekte yol göstermeyi amaçlamaktadır. Gelişmekte olan ülkelerde Genel Tavsiyeler(GT) kırsal kesimde yaşayan kadınlara odaklanıyorken, bu tavsiyelerin bazıları da gelişmiş ülkelerde kırsal kesimde yaşayan kadınların durumu ile ilgilidirler. Kabul edilmiştir ki; kırsal kesimde yaşayan kadınlar, gelişmiş ülkelerde bile, ekonomik kalkınma, siyasi katılım ve kamusal yaşam, hizmetlere erişim ve kırsal bölgede yaşayan kadın işçilerin emek sömürüsü dahil çeşitli alanlarda ayrımcılık ve zorluklara maruz kalıyor.

II. Arka Plan

3. Günümüzde, kırsal kesimde yaşayan kadınlar dünya nüfusunun dörtte birini temsil etmektedir. Kırsal hayatta geçimin sağlanması ve kırsal alanda yaşayan toplulukların güçlendirilmesini geliştirmekte ve/veya sürdürmekte önemli rol oynamaktadırlar. Son yıllarda, Komite kırsal kesimde yaşayan kadınların hakları ve yüzleştikleri zorluklar üzerine özellikle Nihai Yorumlar aracılığıyla önemli miktarda içtihat geliştirmiştir. Birkaç Birleşmiş Milletler(BM) Konferansında kırsal kesimde yaşayan kadınların tarımdaki, kırsal kalkınmadaki, gıda ve beslenme ve yoksulluğu azaltmadaki rolü tanınmıştır.¹ Bundan dolayı, Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerinde tanıdığı gibi kırsal kesimde yaşayan kadınlara daha fazla özel ilgiye ihtiyaç vardır.
4. Komite kırsal kesimde yaşayan kadınların insan haklarından tam olarak yararlanma hususunda sistematik ve kalıcı engellerle yüzleşmeye devam ettiklerini ve koşulların, birçok durumda, daha kötüye gitmekte olduğunu kabul etmektedir. Birçok devlette, kırsal kesimde yaşayan kadınların hakları ve ihtiyaçları yeterince ele alınmamakta ya da kanun, ulusal ve yerel politika, bütçe ve yatırım stratejilerinin tüm düzeylerinde ihmal edilmektedir. Kırsal kesimde yaşayan kadınların durumunun kanun ve politikalarda ele alındığı ve özel önlemlerin öngörüldüğü durumlarda bile, bu önlem ve kaideler çoğu kez uygulanmamaktadır.
5. Küresel olarak, birkaç istisnaıyla, konuyla verilerin mevcut olduğu her bir toplumsal cinsiyet ve kalkınma göstergesinde, kırsal kesimde yaşayan kadınlar kırsal kesimde yaşayan erkeklerden ve kentlerde yaşayan kadın ve erkeklerden daha çok daha kötü durumda gözlenmekte² ve kırsal kesimde yaşayan kadınlar yoksulluk ve dışlanmayı orantısız ölçüde yaşamaktadır. Arazi ve doğal kaynaklara erişimde sistemik ayrımcılıkla karşılaşmaktadırlar. Toplumsal cinsiyet kalıp yargılarıyla biçilen roller, hane halkı içinde eşitsizlik, altyapı ve hizmet eksikliği, gıda üretimi ve bakım çalışmaları konusu da dahil nedenlerden dolayı ücretsiz iş külfetinin çoğunu kadınlar yüklenmiştir. Kayıtlı istihdamda bile çoğunlukla emniyetsiz, tehlikeli, düşük ücretli ve sosyal koruma kapsamına girmeyen işlerde çalışmaktadırlar. Eğitimli olmaları daha az olası olmakla birlikte insan ticareti, zorla çalıştırılma, çocuk yaşta ve zorla evlilik ve diğer zararlı uygulamalara maruz kalma riskleri daha yüksektir.³ Hastalık, beslenme bozukluğuna yakalanma ya da önlenemez

---

¹ 15 Ekim Kırsal Kesimde Yaşayan Kadınlar Günü tayin edilmiştir. Kadının Statüsü Komisyonu'nun 56. Oturumunda da öncelikli tema "Kırsal kesimde yaşayan kadınların güçlendirilmesi ve yoksulluk ve açlığın ortadan kaldırılması, kalkınma ve mevcut zorluklardaki rolleri" olmuştur.

² BM Belge ST/ESA/STAT/SER.K/19.

³ BM Belge CEDAW/C/GC/31/CRC/C/GC/18.

hastalıklardan ölme olasılıkları daha yüksektir ve sağlık hizmetlerine erişim açısından özellikle dezavantajlılardır.

6. Kırsal kesimde yaşayan kadınların, her düzeydeki liderlik ve karar verme pozisyonlarına dışlanmaları daha olasıdır. Toplumsal cinsiyete dayalı şiddetten orantısız olarak etkilenmekte ve adalete ve etkili hukuki çarelere erişememektedirler. Şüphesiz; kırsal kesim kadınlarının güçlendirilmesinin, kendi kaderini tayin haklarının ve karar alma ve yönetişimde rol almalarının önemi göz ardı edilmemelidir; bu tür bir ihmalle, Devletler kendi ilerlemelerini tehlikeye atmış olurlar.

III. Taraf Devletlerin kırsal kesim kadınlarının haklarıyla ilgili saygı, koruma ve gerçekleştirme hususundaki kapsayıcı yükümlülükleri

A. 1 ve 2. maddelerin uygulanması

7. Sözleşme'nin 1. Maddesinde yer alan ayrımcılığın tanımı bütün kadınlar için geçerlidir ve her türlü ayrımcılıkla ilgilidir, yani kırsal kesimde yaşayan kadınlar için de geçerli olduğu açıkça ortadadır. 2. Madde Taraf Devletlere kadınlara karşı ayrımcılığın "bütün türlerini" kınama çağrısında bulunmaktadır ve 14. Madde de dahil olmak üzere, Sözleşmenin diğer tüm maddi hükümleri ile ayrılmaz bir şekilde bağlantılıdır. Taraf Devletler kırsal kesimde yaşayan kadınlara ilişkin 2. Maddeye uymak için, kadınlara karşı ayrımcılık yapılan yetkilendirme ve dışlamalardan kaçınmalıdırlar.
8. Ayrımcı ve yahut yetersiz yasal çerçeveler, karmaşık hukuk sistemleri, çatışma ve çatışma sonrası ortamlar, bilgi eksikliği ve sosyo-kültürel kısıtlamalar bir araya gelerek kırsal kesimde yaşayan kadınlar için adaleti ulaşılmaz hale getirebilirler. Özellikle kırsal kesimlerde ayrımcı kalıp yargılara ve uygulamalara katkıda bulunan faktörler, çoğunlukla birbiriyle örtüşen ve çelişen yazılı, örfi ve dini hukuk kuralların ve makamlarının aynı anda var olmasını kapsamaktadır. Kırsal kesim kadınlarının ve kız çocuklarının çoğu, anlaşmazlıkların gayri resmi hukuk mekanizmalarında çözümlendiği topluluklarda yaşamaktadırlar. Gayri resmi hukuk kanalları, onlar için daha erişilebilir olsa da; kural ve

mekanizmaların Sözleşmeye uygun olmadığı durumlarda, Sözleşmeye ve kadınların adalete erişimine ilişkin 33. Genel Tavsiyelere(2015) uyumları sağlanmalıdır.

9. **Taraf Devletler, yasal çerçevelerin ayrımcılık içermemesini ve aşağıdakiler de dahil olmak üzere 33. Genel Tavsiye doğrultusunda kırsal kesimde yaşayan kadınların adalete erişimini garanti altına almalıdır:**

(a) Kırsal kesimde yaşayan kadınların üzerindeki etkilerini değerlendirmek için mevcut yasaların toplumsal cinsiyet etki analizinin yapılması;

(b) Kanuni çelişkileri azaltmak ve kırsal kesimde yaşayan kadınların haklarına sahip çıkabilmesini sağlamak amacıyla, çoğul hukuk sistemleri içerisindeki farklı mekanizmalar arasındaki ilişkiyi düzenlemek üzere mevzuat çalışması yapılması;

(c) Yasal hakları ve çoğul hukuk sistemlerinin varlığı (konu ile ilgili olan yerler) ile bilgilendirme çalışmalarıyla, kırsal kesimde yaşayan kadınların farkındalık ve hukuki okuryazarlık düzeyinin artırılması;

(d) Hukuk hizmetleri ve hukuki yardıma ücretsiz ya da uygun fiyatlı erişim sağlanması;

(e) Cinsiyete duyarlı yarı-yargısal ve adli işlemler de dahil olmak üzere kırsal kesimde yaşayan kadınların yasal güçlenmesinin desteklenmesi;

(f) Resmi ve gayri resmi adalet mekanizmalarının ve anlaşmazlıkları çözüm seçeneklerinin kırsal kesim kadınlarının kullanımına sunarak, adalete erişimlerinin önündeki engellerin kaldırılması;

(g) Kırsal kesimde yaşayan kadınların erişebileceği gezici mahkemelerin kurulması gibi yollarla mahkemelere ve diğer yargı mekanizmalarına fiziksel erişim sağlanması;

(h) Kırsal kesimde yaşayan kadınların hakları ve kadınlara karşı ayrımcılığın negatif etkisi üzerine kırsal bölgelerde yargıçlara, avukatlara, kolluk kuvvetlerine, kâtiplere, geleneksel liderlere ve konuyla alakalı diğer otoritelere ve memurlara eğitim verilmesi.

10. Kırsal kesimde yaşayan kadınlara karşı ayrımcılık, cinsiyet eşitsizliğinin makroekonomik temellerini hesaba katmadan tamamen anlaşılabilir. Devletler, genellikle, kırsal kesimde yaşayan kadınların ve kızların ücretsiz işlerdeki rolünü, Gayri Safi Milli Hasılaya (GSMH) olan katkıları ve buna bağlı olarak sürdürülebilir kalkınmaya olan katkıları kabullenmemektedir. İki taraflı ve çok taraflı ticaret anlaşmaları, vergi ve diğer ekonomi ve maliye politikaları kırsal kesimde yaşayan kadınların hayatları üzerinde önemli bir negatif etkiye sahip olabilir. Çoğu kez doğal kaynakların sürdürülebilirlik kaygısı taşımadan kullanımının ve başarısız atık yönetimi uygulamalarının sebep olduğu; iklim değişikliği ve doğal afetler de dahil çevre sorunları da kırsal kesimde yaşayan kadınların sağlığına zararlı etkilerde bulunmaktadır. Cinsiyet ayrımı gözetmeyen politikalar, reformlar ve kanunlar yukarıda sözü geçen her şey ile ilgili oluşan eşitsizlikleri devam ettirebilir ve güçlendirebilir.
11. **Taraf Devletler ticaret, para ve yatırım politikaları dahil makroekonomi politikaları ve ikili ve çok taraflı anlaşmaların kırsal kesimde yaşayan kadınların ihtiyaçlarına duyarlı olmasını sağlamalı ve küçük ölçekli kadın üreticilerin üretim ve yatırım kapasitelerini güçlendirmelidir. Ziraî ve genel ticari liberalleşme, özelleştirme, toprak, su ve doğal kaynakların metalaştırılması da dâhil, ekonomi politikalarının kırsal kesimde yaşayan kadınların hayatları ve haklarının yerine getirilmesi üzerindeki olumsuz ve ayrımcı etkilerini ele almalıdırlar. Aynı şekilde, kalkınma ortakları da kalkınma yardımı politikalarında kırsal kesimde yaşayan kadınların özel ihtiyaçlarına odaklanılmasını sağlamalıdırlar.**
12. **Taraf Devletler; iklim değişikliği, doğal afetler, arazi ve toprak bozulması, su kirliliği, kuraklık, sel, çölleşme, böcek ilaçları ve tarım ilaçları, maden endüstrileri, tek türlü tarım ve biyo-çeşitliliğin ve özellikle tarımsal biyo-çeşitliliğin kaybolmasının kırsal kesimde yaşayan kadınlara yönelttiği belirli tehditlere çözüm bulmalıdır. Bu tehditleri hafifletmeli ve azaltmalı; kırsal kesimde yaşayan kadınların güvenli, temiz ve sağlıklı bir çevreden yararlanmalarını sağlamalıdırlar. Çevre, iklim değişikliği, afet riskinin azaltılması, afet durumuna hazırlık ve afet yönetimine ilişkin tüm politikaların planlanması ve uygulamasında bu gibi risklerin kırsal kesimde yaşayan kadınlar üzerindeki etkisini etkili çözümler getirmeli ve bu politikaların tasarlanması, planlanması ve uygulanması süreçlerine kırsal kesimde yaşayan kadınların tam katılımını sağlamalıdırlar. Taraf Devletler ayrıca, afetlerin ve diğer krizlerin erken uyarıdan kurtarma, rehabilitasyon ve yeniden yapılanmaya kadar her aşamasında kırsal kesim kadınlarının ve kız çocuklarının korunmasını ve güvenliğini de sağlamalıdırlar.**

13. **Taraf Devletler, kendi yetki alanları içindeki yerli, devlet dışı aktörlerin, ülke sınırları dışında faaliyet gösteriyor olsalar dahi, faaliyetlerini düzenlemelidirler. Taraf Devletlerin 2. Maddeden doğan temel yükümlülükleri hakkındaki 28. Genel Tavsiye (2010), 2(e). Maddede öngörülen kamu aktörleri veya özel aktörler tarafından ayrımcılığın ülke sınırları dışında faaliyet gösteren ulusal şirket faaliyetlerini de kapsayacak şekilde ortadan kaldırılması gereğini teyit eder. Taraf Devletler, kırsal kesimde yaşayan kadınlar konusunda ülke sınırları dışında kalan yükümlülüklerini yerine getirmelidirler. Bunun yanı sıra taraf devletler, kadınların dolaylı ya da doğrudan olarak haklarını kullanmalarına müdahale etmeden; bireyler, şirketler ve kamu birimleri dahil olmak üzere yetki alanı içindeki tüm aktörlerin, bölgelerinin dışında bulunan kırsal kesimde yaşayan kadınların haklarını ihmal veya suiistimal etmelerini önleyecek düzenleyici tedbirler almalıdırlar. Ayrıca, ikili veya çok taraflı uluslararası işbirliği ve kalkınma yardımlarının taraf devletlerin bölgelerinin dışındaki kırsal kadınları güçlendirmesini temin etmelidirler. Bir taraf devletin ülke sınırları dışındaki yükümlülüklerini ihlali halinde, ihlalden etkilenen kırsal kesim kadınları için uygun ve etkili yasal çözümler uygulanmalıdır.**

14. 28 sayılı Genel Tavsiye doğrultusunda, Taraf Devletler, kırsal kesimde yaşayan kadınların homojen bir grup olmadıklarını ve sık sık birbiriyle kesişen benzer ayrımcılık türlerine maruz kaldıklarını tanımalıdır. Çoğu yerli ve Afrika kökenli kadın, kırsal kesimde yaşamakta ve etnik kökenlerine, dillerine ve geleneksel yaşayış şekillerine bağlı olarak ayrımcılığa maruz kalmaktadırlar. Hane reisi olan kadınların yanı sıra, diğer etnik ve/veya dini kökenli azınlık gruplarına mensup olan kırsal kesim kadınları da yoksulluk ve sosyal dışlanmanın diğer türleriyle yüksek oranda karşılaşabilmektedirler. Köylüler, göçebe çobanlar, göçmenler, balıkçılıkla geçinenler ve topraksız tarım işçileri de dahil olmak üzere, kırsal kesimde yaşayan kadınlar da birbiriyle kesişen ayrımcılık türlerinden orantısız etkilenmektedirler. Engelli kadınlar ile ilgili 18 sayılı Genel Tavsiyede (1991) belirtildiği üzere, engelli kadınlar hayatın her alanında kendi durumlarına özel zorluklarla karşılaşmaktadırlar ve özellikle kırsal kesimde yaşayanlarda bu durum söz konusu olmaktadır. Ayrımcılık, kırsal kesimlerde; su, temizlik hizmetleri, elektrik, sağlık hizmetleri, çocuk/yaşlı bakımı, kapsamlı ve kültürel açıdan uygun eğitim gibi gerekli hizmetlerin yetersizliği ile birlikte şiddetlenmektedir. Yaşlı kadınlar ve onların insan haklarının korunması ile ilgili 27 sayılı Genel Tavsiyede(2010) belirtildiği üzere, yaşlı kadınlar ve/veya dul kadınlar, kırsal kesimde, damgalanarak ve dışlanarak daha ciddi kötü muamele riski

altında kalmaktadır. Ayrıca, çatışmadan etkilenen bölgelerde yaşayan kırsal kesim kadınları ve hane reisi olan kadınlar haklarını kullanırken güvenlik kaygısı ve engellerle daha çok karşı karşıya kalmaktadır.

15. **Taraf devletler kırsal kesimde yaşayan dezavantajlı ve dışlanmış kadın gruplarına karşı her türlü ayrımcılığı ortadan kaldırmalıdır. Örneğin; Taraf Devletler yerliler, Afrika kökenliler, etnik ve dini azınlık mensupları, hane reisi kadınlar, köylüler, göçebe çobanlar, balıkçılıkla geçinenler, topraksız tarım işçileri, göçmenler ve çatışmadan etkilenen kırsal kesim kadınları dahil dezavantajlı ve dışlanmış kadın gruplarının kesişen ayrımcılık türlerine karşı korunmalarını ve eğitim, istihdam, su ve sıhhi altyapı, sağlık hizmetine vb. erişimlerini sağlamalıdır. Taraf Devletler, altyapı ve hizmetlerin erişilebilirliğini sağlamak dâhil olmak üzere, kırsal kesimde yaşayan engelli kadınların haklardan eşit olarak yararlanmalarını sağlayan politikalar ve programlar geliştirmelidirler. Taraf Devletler, benzer şekilde, yaşlı kırsal kesim kadınlarının sosyal hizmetlerden ve yeterli sosyal güvenceden ve ayrıca ekonomik kaynaklardan ve onurlu bir yaşam sürme hakkından faydalanmalarını sağlayacakları mali hizmetler ve sosyal güvencelerle temin etmelidirler.**

B. 14. Madde, 1. Paragraf

16. 14. maddenin 1. bendinde Taraf Devletlerin, kırsal kesimde yaşayan kadınların ekonominin gelir getirmeyen sektörlerindeki işleri de dâhil olmak üzere, ailelerin ekonomik yaşamlarındaki rollerini ve sorunlarını göz önünde bulundurmaları öngörülmektedir. Kapsayıcı ve sürdürülebilir kalkınmada, kırsal kesim kadınlarının kilit aktör olarak rolleri vurgulanarak ve ücretli ve ücretsiz çalışmanın ekonomik değeri tam anlamıyla tanınarak hakları desteklenmelidir.
17. **Taraf Devletler, kırsal kesimde yaşayan kadınların haklarından yararlanmalarına olanak sağlayan kapsayıcı ve sürdürülebilir ekonomik kalkınmayı teşvik etmeli ve**

(a) Kadınların kazancı olmayan yurtiçi faaliyetlerinin ve Gayri Safi Milli Hasıla'daki (GSMH) itibarlarının ölçümü ve sayısallaştırılması ile ilgili olan 17. Genel Tavsiyeler(1991) doğrultusunda, ailelerinin ve toplumlarının refahının yanı sıra, ücretsiz bakım işleri ve aile çiftliklerindeki çalışmaları ile birlikte sağladıkları katkılar

da dahil olmak üzere, yerel/ulusal ekonomilere ve yiyecek üretimine olan önemli katkılarına tanınmalı;

(b) Geçici Özel Önlemler (GÖÖ) ile ilgili olan 25. Genel Tavsiye(2004) doğrultusunda uygun ortamı yaratarak, kırsal kesimde yaşayan kadınların ekonomik koşullarının iyileştirilmesini hedefleyen programlar ve politikalar da dahil olmak üzere güçlenmelerini teşvik etmeli ve ekonomik ve sosyal bağımsızlıklarını güvence altına almalı;

(c) İlgili tüm plan ve stratejilerin; sağlık, eğitim, istihdam, sosyal güvenlik, vb. ile ilgili olanlar gibi, tasarımı ve geliştirilmesinde kadınları da dahil ederek etkin ve doğrudan ekonomik ve sosyal programlardan yararlanabilmelerini sağlamalıdır.

C. 14. Madde, 1. Paragraf madde 3, 4, 5, 6, 9, 15 ve 16 ile birlikte okuyunuz

18. **3. Maddede** Taraf Devletlerin, yasama dâhil bütün alanlarda kadının tam gelişmesini ve ilerlemesini sağlamak için gerekli tüm önlemleri almaları öngörülmektedir.
19. Taraf Devletler, kırsal kesimde yaşayan kadınların erkeklerle eşit bir temelde insan haklarından ve temel özgürlüklerden yararlanmalarını ve bu hakları kullanmalarını teminen, tamamıyla kalkınmalarını ve ilerlemelerini sağlayıcı etkili kanun, politika, düzenleme, program, idari prosedür ve kurumsal yapıları benimsemelidirler.
20. Geçici Özel Önlemler(GÖÖ) ile ilgili **4. maddenin 1. paragrafı** Taraf Devletlerin, karar alma sorumluluk ve kaynaklarını yeniden dağıtmak dahil yollarla maddi eşitliğin hayata geçirilmesini hızlandırmalarını öngörür. 25. Genel Tavsiye, bu tür önlemlerin gerektiğinde, kırsal kesimde yaşayan kadınlar da dâhil olmak üzere, kesişen çeşitli ayrımcılık biçimlerine maruz kalan kadınlar için alınması gerektiğini vurgular.
21. Taraf Devletler, kırsal kesim kadınlarının yeterince temsil edilmediği ya da dezavantajlı konumda oldukları; siyasal ve kamusal yaşam, eğitim, sağlık ve istihdam da dahil tüm alanlarda maddi eşitliğin gerçekleştirilmesini hızlandırmak üzere Geçici Özel Önlemleri(GÖÖ)geliştirmeli ve uygulamaya koymalıdır.

22. **5.maddenin (a) bendinde** genellikle kırsal kesimde daha yaygın olan ayrımcı kalıp yargıların ve uygulamaların⁴ ortadan kaldırılması ele alınmaktadır. Kırsal kesimde yaşayan kadınlar ve kız çocukları genellikle çocuk yaşta ve/veya zorla evlilik, çok eşlilik ve kadın sünneti gibi sağlık ve refahlarını tehlikeye atan ve bu tür uygulamalardan kaçmak için göçe iterek diğer risklerle karşılaşma olasılığını doğuran zararlı uygulamalar nedeniyle dezavantajlı bir konuma düşmektedirler. Ayrıca yoksulluk döngüsünü sürdüren borç mirası gibi uygulamalar ve ayrımcı kalıp yargılar ve toprak, su ve doğal kaynaklar üzerindeki haklarından yararlanmalarına engel olan ana-baba ve aile büyüklerinden kalan mirasın en büyük erkek çocuğa devrolması ve dulların mülkiyeti ele geçirme çabası gibi ilgili uygulamalar sebebiyle de dezavantajlı hale getirilmişlerdir.
23. **Zararlı uygulamalar ile ilgili olan 31. Genel Tavsiye(2014) doğrultusunda Taraf Devletler, kırsal kesimde yaşayan kadınların ve kız çocuklarının sağlığını, refahını ve onurunu kötü bir biçimde etkileyen; çocuk yaşta/zorla evlilikler, kadın sünneti ve ana baba ve aile büyüklerinden kalan borç mirası da dahil olmak üzere zararlı uygulamaları ortadan kaldırmalıdır. Kırsal kesimde yaşayan kadınların mülk, su ve diğer doğal kaynaklar üzerindeki eşit kullanım hakkını riske atan ayrımcı kalıp yargıları ortadan kaldırmalıdır. Bu bağlamda, Taraf Devletler zararlı uygulamaları ve kalıp yargıları ortadan kaldırmak için, geleneksel liderler ve sivil toplum ile işbirliği içerisinde yürütülen sosyal yardım ve destek programları, bilinçlendirme ve medya kampanyaları da dahil olmak üzere bir dizi tedbir almalıdırlar.**
24. Kadına karşı şiddet ile ilgili olan 19. Genel Tavsiyede(1992), çok sayıda kırsal toplulukta süregelen kadınların ikincil bir konuma yerleştiren geleneksel tutumlar nedeniyle, kırsal kesim kadınların şiddet riski altında oldukları belirtilmektedir. Kırsal kesimde yaşayan topluluklardaki kız çocukları, şehirlerde iş aramak için topluluktan ayrıldıklarında özellikle şiddet, cinsel istismar ve taciz riski altında kalmaktadırlar. Kırsal kesimde kadının insan hakları savunucuları da genellikle savunuculuk faaliyetleri esnasında, örneğin; mağdurları savunurken, yerel örf ve adetleri dönüştürmeye veya doğal kaynaklarla ilgili hakları güvence altına almaya çalışırken şiddet tehlikesiyle karşı karşıya kalmaktadırlar.
25. **Taraf Devletler kırsal kesimde yaşayan kadınlara ve kız çocuklarına yönelik her türlü şiddeti önlemeli ve ortadan kaldırmalıdır; kadına yönelik şiddet ile ilgili olan 19. Genel Tavsiye ve adalete erişime ilişkin 33. Genel Tavsiye doğrultusunda:**

---

⁴ BM Bel. CEDAW/C/GC/31/CRC/C/GC/18, para. 9.

- (a) Özellikle toplumsal cinsiyete dayalı şiddete göz yuman ayrımcı toplumsal tutumlar ve uygulamaların ortadan kaldırılması amacıyla; kırsal kesimde yaşayan kadınların, erkeklerin, kız ve erkek çocuklarının yanı sıra yerel, dini ve topluluk liderlerinin kırsal kesim kadınların ve kız çocuklarının insan hakları konusunda duyarlı hale getirmeli;
- (b) Gerek devlet veya devlet dışı aktörler gerekse de özel kişiler tarafından işlenen, göçmen kadınlar ve kızlar da dâhil olmak üzere kırsal kesim kadınları ve kız çocuklarına yönelik şiddet suçlarını önleme, soruşturma, kovuşturma ve cezalandırmaya yönelik olarak etkili tedbirler almalı;
- (c) Kırsal kesimde yaşayan mağdurların, adli yardım da dahil olmak üzere adalete etkili bir biçimde erişiminin yanı sıra tazminat ve diğer yollardan telafi sağlamalı ve yargı mensupları, idarecileri ve memurlar dahil olmak üzere kırsalda tüm yetki kademelerinde kırsal kesim kadınlarına ve kız çocuklarına yönelik şiddete müdahale için gerekli kaynakları ve siyasi iradeyi tesis etmeli ve istismar ihbarı nedeniyle misilleme saldırılarına karşı kırsal kesim kadınlarını ve kız çocuklarını korumalı;
- (d) Kırsal kesim kadınlarının ve kız çocuklarının acil durum barınakları ve kapsamlı sağlık hizmetleri de dahil olmak üzere mağdurlara yönelik bütünlük hizmetlerinden faydalanabilmesini sağlamalıdır. Hizmet sunulurken, kadınların damgalanmasını önlemeli ve mağdur mahremiyetini ve saygınlığını korumalıdır.
- (e) Kırsal kesimde kadın hakları savunucularına karşı tehdit ve saldırıları önlemek ve bu sorunu çözmek üzere, özellikle toprak ve doğal kaynaklarla; cinsel ve üreme sağlığı hakları da dahil olmak üzere kadın sağlığı; ayrımcı gelenek ve uygulamaların ortadan kaldırılması ve cinsiyete dayalı şiddet ile ilgili konularda, tedbirler uygulamalıdır.

26. İnsan ticareti ve fuhuş istismarının ortadan kaldırılmasına ilişkin **6. Madde**, ücra bölgelerde yaşadıkları için özel risklerle karşı karşıya kalan, yerli kadınlar ve kız çocukları dâhil kırsal kesim yaşayan kadınları ve kız çocuklarını özellikle ilgilendirmektedir. İnsan ticareti ve

bunun işleyişi ile ilgili bilgi eksikliğini yanında kırsal kesimdeki yaşamın ekonomik zorlukları özellikle çatışmadan etkilenen bölgelerde kadınları savunmasız kılabilir.

27. **Taraf Devletler, kırsal kesim kadınları ve kız çocuklarının ekonomik olarak güçlendirilmesi ve insan tacirleri tarafından kandırılma riskleri ve tacirlerin ne gibi yollara başvurduğu hususunda kırsal kesimlerde farkındalık oluşturarak insan ticaretinin sorununa kökten çözüm getirmelidirler. Taraf Devletler, insan ticaretiyle mücadele mevzuatında, kırsal kesimde yaşayan kadınların ve kızların karşılaştığı sosyal ve ekonomik zorlukları ele almalı ve özellikle kırsal bölgelerde ve yerli topluluklarda yargı mensupları, emniyet çalışanları, sınır güvenliği personeli, diğer kolluk görevlileri ve sosyal çalışmacılara; önleme tedbirleri, mağdur koruma ve yardım konularında toplumsal cinsiyet duyarlılığıyla eğitimler düzenlemelidir.**

28. **9. Madde** Taraf Devletlerin, vatandaşlık statüsünün kazanılması, değiştirilmesi veya korunmasında kadınlara erkekler ile eşit haklar tanınmasını öngörmektedir. Kırsal kesim kadınları ve/veya bu kadınların çocukları kendi ülkelerinde vatandaş olarak tanınmamaları, onları haklarından mahrum bırakabilmektedir. Bu uyruksuzluk durumu sıklıkla, kadının uyruğunu çocuklarına ve yabancı eşine aktarmasını imkânsız kılan veya bir yabancı ile evlenmesi sonucu ya da evliliğinin sona ermesiyle kendi uyruğunu kaybetme riski yaratan ayrımcı mevzuatın sonucunda ortaya çıkmaktadır. Bunlara ek olarak, özellikle doğum kütüğü tutulmaması ve/veya evlilik, boşanma ve ölüm belgelerinin eksikliği nedeniyle kırsal kesimlerde kimlik belgelerinin elde edilmesi daha da zorlaşmaktadır.

29. **Kadınların mülteci statüsü, iltica, vatandaşlık ve uyruksuzluk durumlarının toplumsal cinsiyet boyutlarına ilişkin 32 sayılı Genel Tavsiye (2014) doğrultusunda Taraf Devletler, kırsal kesimde yaşayan kadınların erkeklerle aynı koşullar altında vatandaşlık statüsü kazanması, değiştirebilmesi, koruması, feragat etmesi veya çocuklarına ve yabancı eşlerine aktarabilmesini sağlamalı ve bu konudaki hakları konusunda kırsal kesim kadınlarını bilinçlendirmelidirler. Taraf Devletler, ayrıca kırsal kesimde yaşayan kadınların kişisel kimlik belgelerine (kimlik kartları, pasaport, sosyal güvenlik numaraları, vb.) ve kırsal kesimde doğum, evlilik, ayrılık, ölüm, vb. için nüfus kayıt işlemlerine erişimlerini sağlamalıdır.**

30. **15. Maddede** kanunlar nezdinde kadın erkek eşitliği ve sözgelimi kırsal kesim kadınlarının eşlerinden veya erkek bir vasiden bağımsız olarak sözleşme akdetme ve mülk idaresinde

erkeklerle aynı hukuki ehliyete sahip kabul edilmesini sağlayacak şekilde medeni hukuk alanına giren konularda özdeş hukuki ehliyet koşullarının tesisi öngörülmektedir.

31. **Taraf Devletler, kırsal kesim kadınları için kanun önünde eşitlik ve eşinden veya herhangi bir erkek vasiden bağımsız olarak sözleşme akdetme ve mal idaresi de dâhil olmak üzere, erkeklerle özdeş koşullarda hukuki ehliyet tesis etmelidir.**
32. **16. Madde, kırsal kesimde yaşayan çoğu kadının ayrımcı sosyal normlar, uygulamalar ve çoğul adalet sistemlerinde yer alan yasalar ya da ilgili yasaların uygulanmaması nedeniyle kadınların aile ve evlilik ilişkilerinde faydalanamadığı eşitlik haklarını güvence altına almaktadır. Kırsal toplumlarda yaşayan genç kızlar çocuk yaşta ve/veya zorla evlilik ve erken gebelik tehlikesi altındadırlar. Kırsal kesimde yaşayan kadınlar da aile ilişkilerinde ve evlilik içinde eşitliği ciddi bir şekilde baltalayan çekeşlilikten orantısız bir biçimde etkilenmektedirler.**
33. **Taraf Devletler, kişisel statü ve aile hukuklarını, evlilik ve aile ilişkilerine ilişkin 21. Genel Tavsiye (1994) ve evlilik, aile ilişkileri ve boşanmaların sonuçlarına ilişkin 29. Genel Tavsiye(2013) doğrultusundaki 16. Madde ile uyumlu hale getirmelidirler. Ayrıca kırsal kesimde yaşayan kadınların boşanma ya da eşin ölümü durumunda bakım ya da nafakanın yanı sıra mal rejimi de dahil olmak üzere, evlilik konusunda sahip oldukları eşitlik haklarını güvence altına almalı ve kırsal kesimlerde, kadınları evlilikle ilgili hakları konusunda bilinçlendirmelidirler.**
34. **Taraf Devletler kırsal kesimde yaşayan kadınların ve kız çocuklarının çocuk yaşta ve / veya zorla evlendirilmelerini önlemek ve yasaklamak üzere; kırsal kesimlerde bu tür uygulamaları yasaklayan düzenleme ve kanunlarda reforma gidilmesi ve uygulanması yoluyla, özellikle erkeklere duyarlılık kazandırmayı amaçlayan medya kampanyalarıyla, kapsamlı olarak yaş gruplarına göre düzenlenmiş cinsel sağlık ve üreme sağlığı eğitimi de dahil olmak üzere okul temelli önleme programlarıyla ve yanı sıra kırsal kesimde evlendirilmiş kız çocuklarına ve çocuk yaşta ve/veya zorla evlendirilme riski altında olan kız çocuklarına yönelik sağlık hizmetleri ve sosyal hizmetlerin sağlanması yoluyla tedbir almalıdır. Ayrıca, Taraf Devletler kırsal kesimlerde daha yaygın görülen çekeşli evliliklere yönelik caydırıcı ve yasaklayıcı çalışmalar yapmalıdır.**

IV. Taraf Devletlerin Kırsal Kesim Kadın Haklarının Belirli Boyutlarıyla İlgili Yükümlülükleri

A. Kırsal Kesim Kadınlarının Kırsal Kalkınmaya Katılma ve Kırsal Kalkınmadan Faydalanma Hakkı

35. Kırsal kesim kadınları, sürdürülebilir kalkınmanın itici gücü olarak görülmelidir. Kırsal kesim kadınlarının tarım ve kırsal kalkınmada oynadığı hayati role karşın, yapılan açılımlar ve uygulanan politikalar genellikle toplumsal cinsiyet duyarlılığı taşımamakta ve kırsal kesim kadınları, kolaylaştırıcı çerçevelerden fayda sağlayamamaktadır. Kırsal kesim kadınlarının hakları da sıklıkla, çatışma ortamlarında ve çatışma sonrası bağlamda yürütülen DDR (silahsızlandırma, terhis ve reentegrasyon) çalışmalarında dikkate alınmamaktadır.

36. **Taraf Devletler ormancılık, hayvancılık, balıkçılık ve kültür balıkçılığı dahil kırsal kalkınma, tarım ve su politikalarının toplumsal cinsiyete duyarlı olmasını ve yeterli bütçeyle desteklenmesini sağlayacak kurumsal, yasal ve politika çerçeveleri oluşturmalıdır. Taraf Devletler şunları sağlamalıdır:**

a. **Ulusal Gıda Güvenliği Bağlamında Arazi Kullanım Hakkı, Balıkçılık ve Ormancılıkla ilgili Sorumlu Yönetişime ilişkin İhtiyari Kılavuz İlkeler, Gıda Güvenliği ve Yoksulluğun Sonlandırılması Bağlamında Sürdürülebilir Küçük Ölçekli Balıkçılığın Güvence Altına Alınmasına ilişkin İhtiyari Kılavuz İlkeler, siyaset ve kamu hayatında kadın konulu 23 sayılı Genel Tavsiye ve Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri doğrultusunda, tüm tarım ve kırsal kalkınma politika, strateji, plan (operasyon planları dahil) ve programlarına toplumsal cinsiyet bakış açısı entegre edilerek ve yansıtılarak kırsal kesim kadınlarının paydaş, karar alıcı ve faydalanıcı olarak rol oynaması ve görünür kılınması. Taraf Devletler, söz konusu politika, strateji, plan ve programların yazılı kayıt altına alınarak izlenmesini ve açıkça belirlenmiş bir çerçeve dâhilinde değerlendirilmesini sağlamalıdır.**

b. **Kırsal kalkınma konularından sorumlu bakanlıklarda üst düzey personelin görev yapacağı, yeterli bütçe ile finanse edilen; kurumsal usullere göre, hesap verebilirlik çerçevesinde ve etkili koordinasyon mekanizmalarıyla işleyen toplumsal cinsiyet birimlerinin oluşturulması,**

- c. Özellikle, çatışma ortamlarında ve çatışma sonrası bağlamda yürütülen DDR (silahsızlandırma, terhis ve reentegrasyon) çalışmalarlarıyla ilgili kırsal kalkınma programlarının planlanması aşamasında; çatışma önleme, çatışma ve çatışma sonrası bağlamında kadına ilişkin 30 sayılı Genel Tavsiye doğrultusunda kırsal kesim kadınlarının haklarının korunması.

B. Sağlık Hizmetler, [madde 14, para. 2(b), madde 12 ile birlikte okuyunuz]

37. Cinsel sağlık ve üreme sağlığı dâhil olmak üzere sağlık hizmetlerine erişim; yaygın toplum normları ve ataerkil tutumlar, kırsal kesimde sağlık hizmetleri bütçesinin yetersizliği, altyapı ve eğitimli personel eksikliği, modern doğum kontrol yöntemleriyle ilgili bilgi yetersizliği, yerleşimlerin ücra kalması ve ulaşım imkânının olmaması nedeniyle kırsal kesim kadınları ile yaşlı ve engelli kadınlar için son derece kısıtlıdır. Güvenli içme suyu, sıhhi altyapı ve atık yönetim tesislerinin yanı sıra gıdaya yeterli erişimin olmayışı ve yeterli beslenememe nedeniyle sağlık riskleri daha da artmaktadır. Obstetrik fistül gibi belirli rahatsızlıklar da kırsal kesim kadınları arasında daha yaygın olup doğrudan, sezaryen doğum için uzmanlaşmış acil sağlık hizmetlerinden faydalanma imkânının olmaması ve dolaylı olarak da erken yaşta gebelikler ve yetersiz beslenmeden kaynaklanmaktadır.
38. Anne hastalık ve ölüm oranı, birçok kırsal bölgede orantısız ölçüde yüksek seyretmektedir. Çocuk yaşta evlilikler, kız çocuklarını çocuk yaşta hamilelik riskiyle karşı karşıya bırakmakta ve özellikle gelişmekte olan ülkelerde anne ölümlerinin artışına büyük ölçüde katkıda bulunmaktadır. Tüm dünyada, uzman doğum hizmeti ve sağlık ekibi kırsal kesimlerde şehirlere oranla daha az bulunmakta ve bu durum doğum öncesi, esnası ve sonrası bakım olanaklarının yetersiz kalmasına neden olmaktadır. Yoksulluk, bilgi eksikliği ve hizmetlerin kullanım ve erişim imkânlarının kısıtlılığı nedeniyle aile planlamasına ve doğum kontrol hizmetlerine ihtiyaç artmıştır. Kırsal kesim kadınları, şehirli akranlarına göre daha yüksek olasılıkla güvensiz gebelik sonlandırma yollarına başvurmakta; bu durum hayati tehlike yaratmakta ve sağlıklarına zarar vermektedir. Kürtajın yasal olduğu ülkelerde dahi, makul olmaktan uzak bekleme süreleri de dâhil kısıtlayıcı koşullar genellikle kırsal kesim kadınlarının bu imkândan faydalanmasını engellemektedir. Kürtajın kanunen yasaklandığı hallerde ise; sağlık üzerindeki olumsuz etkiler daha da büyük boyutlara ulaşmaktadır.
39. Taraf devletler kırsal kesim kadınları ve kız çocuklarının uygun sağlık hizmeti hakkını korumalı ve aşağıda yer alan hususları temin etmelidir:

- (a) Yaşlı kadınlar, kadın hane başları ve engelli kadınlar dâhil olmak üzere kırsal kesim kadınları için kaliteli sağlık hizmetlerinin fiziksel olarak erişilebilir ve uygun maliyetli olması (gerektiğinde ücretsiz olması); kültürel olarak kabul edilebilir olması; eğitimli sağlık personelinin istihdam edilmesi. Hizmetler şunları sağlamalıdır: aile planlaması dahil olmak üzere temel sağlık hizmeti; acil kontrasepsiyon dahil olmak üzere kontrasepsiyona erişim, Yasal olup olmadığını gözetmeksizin güvenli gebelik sonlandırma ve kaliteli gebelik sonlandırma sonrası hizmetlere erişim; doğum öncesi, perinatal ve doğum sonrası ve obstetrik hizmetler; tecavüz sonrası acil müdahale dahil olmak üzere HIV önleme ve tedavi hizmetleri; akıl sağlığı hizmetleri; gıda, bebekler ve çocukların beslenmesi konusunda rehberlik; mamografi ve diğer jinekolojik muayene hizmetleri; kanser gibi bulaşıcı olmayan hastalıkların önlenmesi ve tedavisi; ağrı giderme dahil olmak üzere temel ilaçlara erişim; ve palyatif bakım;
- (b) Cinsel ve üreme sağlığı ve hakları başta olmak üzere; kırsal bölgelerde sağlık hizmetlerine yeterli finansmanın sağlanması;
- (c) Özellikle gebeliğin sonlandırılmasını suç olarak niteleyen, gebeliğin sonlandırılması için bekleme süresi ve üçüncü kişilerin onayını gerektiren kanunlar başta olmak üzere; kırsal kesim kadınlarının cinsel sağlık ve üreme sağlığı hizmetleri dahil olmak üzere sağlık hizmetlerine erişimini engelleyebilecek yasa ve düzenlemelerin yürürlükten kaldırılması;
- (d) Hamile kadınların ve yeni annelerin, özellikle adölesan annelerin ve bebeklerinin, sağlık ve beslenme durumlarının sistematik ve düzenli takibi. Kötü beslenme veya temiz suya erişim olmadığı durumlarda, ekstra gıda istihkakı ve içme suyunun hamilelik ve emzirme döneminde sistematik olarak sağlanması;
- (e) Kırsal sağlık tesislerinde yeterli su ve sanitasyon hizmetlerinin olması;
- (f) Yazılı, sözel ve görsel yollar aracılığıyla sağlık hizmetleri bilgisinin yerel dil ve lehçelerde geniş olarak yayılması; bu bilgilerin hijyeni, önlenbilir bulaşıcı olan ve olmayan ve cinsel yolla aktarılan hastalıkları, sağlıklı hayat tarzları ve beslenmeyi, aile planlamasını ve geciktirilmiş doğumun faydalarını, hamilelikte sağlığı, emzirme ve emzirmenin çocuk ve anne sağlığına etkisini, cinsel ve aile içi dahil olmak üzere kadına yönelik şiddetin ve zararlı uygulamaların yok edilmesi ihtiyacını içermesi.
- (g) Anne sütü ikamelerinin pazarlanmasının etkin regülasyonu ve Anne Sütü İkamelerinin Pazarlanmasına İlişkin Uluslararası Kanununun izlenmesi.
- (h) Halk sağlığı çalışanları ve geleneksel doğum hizmetlilerinin toplumsal cinsiyete ve kültüre duyarlı eğitimlerinin sağlanması, sapa kırsal bölgelerde uygun maliyetli sağlık hizmetleri sunan mobil kliniklerin karşılanması, hem kadınlar hem de erkekler için cinsel sağlık ve üreme sağlığı eğitimi dahil olmak üzere kırsal topluluklar için geliştirilmiş sağlık eğitimlerinin verilmesi;

- (i) Hasta bakımı yapanlar dahil olmak üzere kırsal kesim kadınlarının sağlık ihtiyaçlarının karşılanmasında desteklenmeleri için, topluluk ve/veya mikro-sağlık sigorta şemalarına yatırım yapılması.

C. Ekonomik ve sosyal yaşam (Madde 14, para.2(c), 11. Maddenin 1(e) ve 2 (b) para. ve 13. Madde ile birlikte okuyunuz)

40. 14. Maddenin 2(c) paragrafı, Taraf Devletlerin kırsal kesim kadınlarının sosyal güvenlikten doğrudan faydalanmasını sağlamalarını öngörür. Ancak, kırsal kesim kadınlarının çoğunluğunun kayıtlı işgücü piyasasında fırsatlara erişimleri kısıtlıdır ve kayıtlı istihdamla ilgili iş kanunları ve sosyal güvenlik mevzuatıyla düzenlenen faaliyetlerde bulunmaları olasılığı daha yüksektir. Dolayısıyla, daha fazla risk altında kalmakta ve durumlarını dikkate alan sosyal koruma tedbirlerine ihtiyaç duymaktadırlar.

41. Ekonomik ve sosyal yaşamda kırsal kesim kadınlara karşı ayrımcılığın sona erdirilmesi için Taraf Devletler

a. gelir getirmeyen işlerde ve/veya kayıt dışı çalışan kırsal kesim kadınlarının, kırsalda ve şehirde aile işletmelerinde ücretsiz çalışan kadın işçilere ilişkin 16 sayılı Genel Tavsiyeye uygun olarak, işveren ödemeli sosyal güvenlikten faydalanmalarını ve kayıtlı istihdam içinde yer alan kadınların işveren ve çalışan ödemeli sosyal sigorta yardımlarından, medeni hallerine bakılmaksızın, kendi hesaplarına faydalanmalarını sağlamalı ve

b. 14. Maddenin 2(b) ve 2(h) paragrafları ve Sosyal Koruma Tabanlarına ilişkin 202 sayılı Uluslararası Çalışma Örgütü Sözleşmesine uygun olarak, kırsal kesimlerde tüm kadınların temel sağlık, çocuk bakım imkânları ve gelir güvencesine erişimlerini sağlayacak toplumsal cinsiyete duyarlı sosyal koruma tabanları benimsemelidirler.

D. Eğitim [Madde 14, para.2(d), Madde 10(a) ile birlikte okuyunuz]

42. Dünya genelinde, kırsal kesim kadınları ve kız çocuklarının okuryazarlık düzeyleri düşük olup; eğitim ve öğretim imkânlarına erişim söz konusu olduğunda dezavantajlı durumdadırlar. Kırsal kesimde yaşayan kız çocukları çocuk yaşta ve/ veya zorla evliliklerin mağduriyetini yaşamakta ve eğitim ortamlarında cinsel taciz ve şiddete uğrayarak okulu bırakmak zorunda kalabilmektedir. Kırsal kesim kız çocuklarının okula devam süreleri yemek pişirme, çocuk bakımı, tarım işleri, su taşıma ve yakacak odun toplama gibi ev ve bakım sorumlulukları ve okulun uzak olması ve okullarda yeterli su, tuvalet ve hijyenin olmaması nedeniyle regl döneminde kızların hijyen ihtiyaçlarının karşılanmaması nedenleriyle sıklıkla daha da kısalmaktadır.

43. **Taraf Devletler, kadınların ve kız çocuklarının eğitim hakkını koruyarak aşağıdaki teminatları sağlamalıdır:**

- a. Kırsal kesimlerde eğitim altyapısını geliştirmek, nitelikli öğretmen ve kadın öğretmen sayısını artırmak, ilköğretimi zorunlu ve ücretsiz hale getirmek, yerel dillerde ve kültüre uygun eğitim imkanı sağlamak suretiyle tüm kırsal kesim kız çocuklarının, engelli kız çocukları da dahil olmak üzere, kaliteli eğitime maddi ve fiziki erişimlerinin sağlanması;
- b. Eğitim sisteminin tüm basamaklarında çalışan öğretim personeline kırsal kesim kadınlarının ve kız çocuklarının hakları ve kırsal kesim kadınlarının ve kız çocuklarının eğitim olanaklarını kısıtlayan ayrımcı cinsiyet ve /veya toplumsal cinsiyet temelli, etnik ve diğer kalıp yargılarla mücadele etme gereği hususunda sistematik eğitimler verilmesi. Kadınların ve erkeklerin aile ve toplum içindeki rol ve sorumluluklarına ilişkin ayrımcı kalıp yargıları ortadan kaldırmak üzere okul müfredatı yeniden gözden geçirilmelidir.
- c. Kırsal bölgelerde kız çocuklarının eğitime yönelik olumsuz tutumları değiştirmek üzere farkındalık çalışmaları yürütülmesi ve burs ve mali yardım, kredi ve nakit transferleri ve ulaşım yardımı gibi yollarla doğrudan ve dolaylı eğitim maliyetlerinin karşılanması için kırsal kesim kız çocuklarını ve ebeveynlerini destekleyen teşviklerin sağlanması;
- d. Kırsal kesim kız çocuklarının okul devamlılığını engelleyen ücretsiz bakım sorumluluklarının azaltılmasına ve emek sömürsü, çocuk yaşta ve/veya zorla

evliliklere ve cinsel şiddet ve istismar dahil olmak üzere okul sistemi içinde ve dışında toplumsal cinsiyete dayalı şiddete karşı korunmasına yönelik olarak programlar uygulanması;

- e. Kız çocuklarının ve öğretmenlerin kızların eğitimine karşı çıkanların saldırısına uğraması durumlarında, eğitim kurumlarının korunması güvenlik güçlerinin öncelikli görevi olmalıdır.
- f. Ev temelli veya toplum tabanlı mikro girişimcilik faaliyetlerine de uygulanabilecek olan kariyer danışmanlığı ve akademik danışma programları aracılığıyla kırsal kesim kız çocukları ve kadınlarının matematik, bilişim, doğa ve tarım bilimleri ve teknolojileri vb. gibi geleneksel olmayan çalışma ve kariyer alanları seçmelerinin teşvik edilmesi;
- g. Kırsal bölge okullarındaki gebe kız çocuklarının hamilelik süresince alıkonulması ve doğum sonrası okula geri dönmesine izin verilmesinin sağlanması ve çocuk bakım imkânlarının, emzirme odalarının ve yanı sıra emzirme ve çocuk bakımı ile ilgili rehberlik hizmetinin kullanıma sunulması;
- h. Kırsal bölge okullarının yeterli su tesisatının ve kızlar için ayrı, güvenli ve korunaklı tuvaletlerinin bulunması ve okullarda engelli çocukların da ihtiyaçlarını dikkate alarak regl döneminde hijyen eğitimi ve kaynakları sunulması;
- i. Kırsal bölgelerde kadınlar için yetişkin okuryazarlık programlarının yürütülmesi;
- j. İşbaşında eğitim çalışmalarının kırsal kesim kadınlarının mesleki ihtiyaçlarına göre ve yönelik olarak yürütülmesi ve kadınların sürdürülebilir tarım uygulamaları, hayvan sağlığı ve gelişmiş hayvancılık uygulamaları gibi konularda teknik ve mesleki eğitim ve beceri eğitimlerine eşit erişime sahip olmaları.

44. Eğitim ve öğretime ek olarak; 14. Maddenin 2(d) bendinde kırsal kesim kadınlarının, çiftçi eğitimi, tarımsal verim ve kadınların ekonomik yönden güçlendirilmesinde önemli bir rol oynayan toplum ve yayım hizmetlerinden faydalanabilmesi öngörülmektedir. Bu hizmetler

sıklıkla, kırsal kesim kadınlarının önceliklerine, kapasite ve gereksinimlerine etkili bir şekilde yanıt verememekte ve teknik bilgiye erişimlerini yeterince desteklememektedir.

45. **Taraf Devletler, çiftçi ve müşteri olarak kadınların farkına vararak kaliteli tarımsal yayım ve kırsal danışma hizmetlerinin geliştirilmesi ve yürütülmesi hususunda iyileştirmeler yapmalıdır. Bu hizmetlerin yürütülmesinde görevlendirilecek kadın ve erkek yayım ve kırsal danışma çalışanlarının toplumsal cinsiyete duyarlı program tasarımı ve uygulaması hususunda uzmanlık bilgisine sahip olması ve kadın hakları, toplumsal cinsiyet eşitliği, cinsiyet analizi ve toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme alanlarında düzenli olarak eğitim almalarını temin etmelidir. Taraf Devletler toplumsal cinsiyete duyarlı tarımsal yayım ve kırsal danışma politika ve programlarını benimsemeli, uygulamalı, düzenli aralıklarla izlemeli ve değerlendirmelidir.**
46. **Taraf Devletler, yayım ve danışma personeli olarak daha fazla kadın istihdam ederek kırsal kesim kadınlarının tarımsal yayım hizmetlerinde temsilini teşvik etmeli ve kuruluş politikalarının kadınların hak, ihtiyaç ve emellerini destekler nitelikte olmasını sağlamalıdır. Taraf Devletler, yürütülecek zirai araştırmalarda ekstra bilim kadını istihdamı sağlayarak kırsal kesim kadınlarıyla ilgili yayım hizmetleri içeriğini de genişletmelidir.**
47. **Taraf Devletler, kırsal kesim kadınlarının hasat teknikleri, muhafaza, depolama, işleme, ambalaj, pazarlama ve girişimcilik konularında teknik bilgiye erişimlerini özel olarak teşvik etmelidir.**

E. İstihdam [madde 14, para. 2(e), madde 11 ile birlikte okuyunuz]

48. Kırsal kesim kadınlarının ücretli çalışma olanakları kısıtlı kalmakta ve bu kadınlar beceri gerektirmeyen, kısmi zamanlı, mevsimlik, düşük ücret karşılığı veya maddi kazanç sağlamayan işlerde, ev bazlı faaliyetlerde ve geçimlik tarım işlerinde çok uzun saatler çalışmaktadırlar. Kayıt dışı istihdamda orantısız olarak temsil edilmekte ve sosyal güvenceden uzak çalıştırılmaktadırlar. Kırsal kesim kadınlarının gelir çeşitlendirme olanaklarına eşitsiz erişimleri sıklıkla kırsal kesim erkeklerinden daha yoksul olmalarına neden olmaktadır.

49. Kırsal kesim kadınları çok sayıda bölgede tarım işçileri arasında fazla temsil edilmekte; bu durum kadınları gübre ve böcek ilaçlarının çeşitli aktörler tarafından yanlış ve yaygın kullanımıyla daha fazla sağlık riskiyle karşı karşıya bırakarak hastalıklara, genç ölümlere, hamilelik komplikasyonlarına, ceninde rahatsızlıklara ve bebeklerde ve çocuklarda fiziksel ve gelişimsel hastalıklara neden olmaktadır. Söz konusu riskler, kadınların tarım kooperatiflerinde, çiftçi ve üretici örgütlerinde, arazi idaresinde ve kırsal işçi örgütlerinde yeterli düzeyde temsil edilmemesi ve yayım hizmetlerine erişimlerinin kısıtlılığıyla daha da şiddetli bir hal almaktadır.

50. **Taraf Devletler, 23 Sayılı Tavsiye ve eşit işe eşit ücrete ilişkin 13 Sayılı Genel Tavsiyeye uygun olarak, kırsal kesim kadınlarının durumlarına ve işgücünde temsillerine özel önem göstererek insan onuruna yaraşır iş ve eşit işe eşit ücret ilkesini yasa ve politika çerçevelerine tam olarak yerleştirmelidir.**

51. **Taraf Devletler toplum ve dayanışma ekonomilerinin teşvik edilmesi dahil yollarla yerel kırsal ekonomileri güçlendirmeli ve sürdürülebilir kalkınma bağlamında kırsal kesim kadınları için yerel istihdam ve geçim olanakları yaratmalıdır. Kırsal kesim kadınlarının insan onuruna yaraşır istihdam imkanlarına erişimlerini kısıtlayan ilgili kanun, yönetmelik ve politikaları gözden geçirmeli ve kırsal emek piyasalarında belirli işlere kadınlarının alınmaması vb. şekillerde kadınlara yönelik ayrımcı uygulamalara son vermelidir. Taraf Devletler ayrıca aşağıdaki yollarla kırsal kesim kadınlarının istihdam hakkını güvence altına almalıdır:**

(a) **Kayıt dışından kayıtlı ekonomiye geçişe ilişkin 204 Sayılı (2015) ILO Tavsiyesini uygulayarak kırsal kesim kadınlarının kayıt dışı ekonomiden kayıtlı ekonomiye geçişinin kolaylaştırılması, gelir güvencesi ve geçim kaynaklarının geliştirilmesi için fırsat yaratılması;⁵**

(b) **Mikro kredi kolaylıkları sağlanması dahil olmak üzere, kırsal kesim kadınlarının iş ve diğer girişimler kurmasına yönelik fırsatların genişletilmesi;**

---

⁵ Bkz. ILO 204 sayılı Tavsiye

- (c) Ücretli analık izninden faydalanmalarının sağlanması dahil yollarla, kırsal kesim kadınlarının çalışma koşullarının iyileştirilmesi; kayıt dışı sektörle acilen ilgilenilerek geçindirebilecek ücret tesis edilmesi ve işyerinde cinsel taciz, sömürü ve diğer istismar türlerini engelleyici adımlar atılması;
- (d) Kırsal kesim kadın işçilerinin insan onuruna yaraşır çalışma koşullarına ulaşması için toplu pazarlık haklarının korunması;
- (e) Kırsal kesim kadınlarını zararlı kimyasallara karşı korumak üzere yasal ve sair önlemler alarak kadınların mesleki sağlık ve güvenliklerinin koruma altına alınması. Başta tehlikeli kimyasallar olmak üzere kimyasal maddelere, böcek ilaçlarına ve tarım, maden arama ve diğer sanayilerde kullanılan diğer ürünlere maruz kalma ve bunların kullanımının sağlık ve çevre üzerindeki etkileri hakkında bilgilendirilmeleri sağlanmalıdır. Taraf Devletler, söz konusu etkiler ve alternatiflere ilişkin kamu farkındalık programları tasarlayarak uygulamalı ve kırsal kesim kadınlarının ve mensubu oldukları toplulukların açık rızası olmaksızın bu tehlikeli madde ve kimyasalların kullanım, depolama veya bertaraf işlemlerinin gerçekleştirilememesinin sağlanmalıdır.
- (f) Kırsal kesim kadınlarına hastalık ve iş göremezlik durumlarını da kapsayacak şekilde sosyal güvence sağlanması;
- (g) Kırsal kesim kadınlarının üretici, girişimci, tedarikçi, işçi ve tüketici kimliğiyle yerel ve küresel Pazar ve değer zincirlerinde aktif ve etkili şekilde yer almasının, kalite güvence ve standartları anlamında kapasite gelişimi ve devlet alımlarının teşviki dahil yollarla desteklenmesi;
- (h) Kadınların ücretsiz bakım yükünü hafifletmek üzere dayanışma ve toplum temelli bakım hizmetleri gibi yollarla kırsal bölgelerde çocuk bakımı ve diğer bakım hizmetlerinin sunulması, kadınların gelir getiren işlerde istihdamına olanak sağlanması ve mesai saatleri içinde emzirme izni kullanmalarının sağlanması;

- (i) Gelir getirici faaliyetlerin oluşturulması gibi yollarla kırsal kesim kadınlarının yaşadıkları bölgede istihdam edilmesini teşvik etmek üzere, hedefe yönelik tedbirler tasarlanması ve uygulanması.

F. Siyasi ve kamusal yaşam [madde 14, para. 2(a) ve 2(f), madde 7 ile birlikte okuyunuz)

52. Kırsal kesim kadınları, tüm kademelerde karar alma mekanizmalarına ve üst düzey yetkililerle toplum düzeyi tartışmalara katılma hakkını haizdir; ancak seçilmiş yetkililer, memur olarak kırsal yaygınlaştırma ve su, ormancılık veya balıkçılık hususlarında, kooperatiflerde ve mahalle kurullarında ya da ihtiyar heyetlerinde temsilleri yeterli düzeyde değildir. Kısıtlı katılımları; eğitimsizlik, dil ve okuryazarlıkla ilgili sıkıntılar, ulaşımın ve hareket imkânlarının kısıtlılığı, çatışma ve güvenlik kaygıları, ayrımcı toplumsal cinsiyet normları ve kalıp yargıları ve çocuk bakımı, su temini ve diğer sorumluluklar nedeniyle zaman yetersizliği sonucunda ortaya çıkabilmektedir. İlgili yasal, siyasi ve kurumsal süreçler hakkında yeterli bilgi sahibi olmamaları da karar alma süreçlerinde verimli katılımlarını kısıtlayıcı rol oynayabilmektedir.

53. Kırsal kesim kadınlarının siyasi ve kamusal yaşama ve karar alma süreçlerinin tüm basamaklarına aktif, özgür, verimli, anlamlı ve bilinçli katılımlarını sağlamak üzere, Taraf Devletler, 23 ve 25 sayılı Genel Tavsiyeleri aşağıdaki hususlara özellikle odaklanarak uygulamaya geçirmelidir:

(a) Kırsal kesim kadınlarının başta Meclisler ve arazi, ormancılık, balıkçılık ve su yönetim birimleri dâhil tüm kademelerde yönetim birimleri ve yanı sıra doğal kaynaklar yönetimi olmak üzere karar alıcı pozisyonlarda temsil edilmeleri için kota ve hedefler konulması. Bu bağlamda, kadın erkek eşitliğinin gerçek anlamda hayata geçirilmesi için açık hedefler koyulmalı ve takvim belirlenmelidir.

(b) Kırsal kesim kadınlarının ve onların örgütlerinin, kendilerini etkileyen tüm alanlarla ve düzeylerde politika geliştirme, uygulama ve izleme süreçlerine

nüfuzlarının; siyasi partilere ve ihtiyar ve köy meclisleri gibi yerel ve özerk kurumlara katılım dâhil yollardan sağlanması. Taraf Devletler, ayrımcılığı sona erdirmek üzere, kırsal kesim kadınlarının tüm kamu kurumlarına katılımlarını izleyecek araçlar geliştirmeli ve uygulamalıdır.

- (c) Taban düzeyindeki karar alma ve politika süreçleri dâhil alanlarda gözlenen kadın erkek arasındaki eşitsiz güç ilişkilerinin çözümlenmesi ve etkili ve toplumsal cinsiyete duyarlı kırsal karar alma yapılarının kurulması yoluyla, kırsal kesim kadınının toplum hayatına katılımının önündeki engellerin kaldırılması. Taraf Devletler, kadınların toplum hayatına katılımını pratikte engelleyen unsurları ortadan kaldırmak üzere eylem planları geliştirmeli ve toplumsal karar alma süreçlerinde kadın katılımının sağlanmasının önemine ilişkin farkındalık kampanyaları yürütmelidir.
- (d) Tüm kırsal ve zirai kalkınma stratejilerinin geliştirilmesi ve uygulanmasında kırsal kesim kadınlarının katılımının sağlanması ve su, sıhhi tesisat, ulaşım ve enerji dahil kırsal altyapı ve yanı sıra tarım kooperatifleri, tarımsal üretici birlikleri, yardımlaşma grupları ve tarımsal işleme sanayi kuruluşlarının planlama ve karar alma süreçlerine etkin katılımlarının sağlanması. Kırsal kesim kadınları ve temsilcileri tüm kırsal ve zirai kalkınma stratejilerinin keşif, analiz, planlama, tasarım, bütçeleme, finansman, uygulama, izleme ve değerlendirme süreçlerine doğrudan katılabilmelidir.
- (e) Kırsal kalkınma projelerinin ancak ve ancak kırsal kesim kadınlarının tam katılımıyla katılımcı toplumsal cinsiyet ve çevre etki değerlendirmeleri yapıldıktan ve özgür iradeyle ve bilinçli bir şekilde öncesinden rızaları alındıktan sonra uygulanması. Katılımcı değerlendirme sonuçları bu tür projelerin uygulamasıyla ilgili herhangi bir karar alınırken temel kriter olarak değerlendirilir. Olası istenmeyen çevresel ve toplumsal cinsiyet sonuçlarının etkisini azaltmak üzere etkili önlemler alınmalıdır.
- (f) Taraf Devletler 30 Sayılı Genel Tavsiyeyi gözeterek çatışma durumları ve çatışma sonrası bağlamlarda kırsal kesim kadınlarının karar alıcılar olarak barış inşa çalışmalarına ve süreçlerine katılımlarını sağlamalıdır.

G. Arazi ve doğal kaynaklar [madde 14, para.2(g), madde 13 ile birlikte okuyunuz]

54. Kırsal kesim kadınlarının toprak ve doğal kaynaklar üzerinde ancak kısıtlı haklarından söz edilebilmektedir. Çok sayıda bölgede, kadınlar geniş ölçüde erkeklerin kontrolünde olan arazi hakları bağlamında, ortak araziler bakımından da, ayrımcılığa uğramaktadır.

G.1 Arazi ve doğal kaynaklar

55. Komite, kırsal kesim kadınlarının arazi ve su, tohum, ormancılık ve balıkçılık dahil doğal kaynaklarla ilgili haklarını temel insan hakları olarak değerlendirmektedir. Bu hakların kullanımı önündeki engeller ise sıklıkla ayrımcılık içeren kanunları, kanunların yeterli ölçüde uyumlaştırılmamasını ve ulusal ve yerel düzeylerde etkisiz kanun uygulamaları ve yanı sıra ayrımcı kültürel tutum ve uygulamaları kapsamaktadır.

56. **Taraf Devletler, arazi ve doğal kaynaklarla ilgili konularda kırsal kesim kadınlarının maddi anlamda eşitliğini hayata geçirmek üzere geçici özel önlemler dahil gerekli tüm tedbirleri almalı ve kadınların arazi ve doğal kaynaklarla ilgili haklarına ket vuran ayrımcı kalıp yargılar, tutum ve uygulamalarla ilgili çözüm geliştirmek üzere kapsamlı bir strateji tasarlayarak hayata geçirmelidir.**

57. **Taraf Devletler, kırsal kesimlerde sıklıkla arazi sevk, idare ve devir işlerini yöneten örfi sistemlere özellikle dikkat etmeli ve bu sistemlerde kadınlara ayrımcılık yapılmamasını sağlamalıdır. Kırsal kesim kadınlarının geleneksel, dini ve örfi liderler; kanun koyucular, yargı mensupları, avukatlar, kolluk yetkilileri ve idareciler, medya ve ilgili diğer aktörler karşısında toprak, su ve diğer kaynaklarla ilgili hakları hakkında farkındalık oluşturmalıdırlar.**

58. **Taraf Devletler, mevzuatlarında kırsal kesim kadınlarının toprak, su ve diğer kaynaklarla ilgili haklarının erkeklerle eşit temelde, şahsi ve/veya medeni hallerine veya erkek bir vasi ya da garantörlerinin olup olmamasına bakılmaksızın güvence altına alınmasını ve hukuki ehliyetlerini tam olarak kullanabilmelerini sağlamalıdır. Kırsal kesimde yaşayan yerli kadınların geleneğe dayalı olarak sahip oldukları, ellerinde bulundurdukları, kullandıkları veya elde ettikleri toprak, su, ormancılık, balıkçılık, su ürünleri ve diğer kaynaklara yerli erkeklerle eşit erişimlerini, ayrımcılık ve el koyma uygulamalarına karşı korumak dahil yollara başvurarak sağlamalıdır.**

Ayrıca, Taraf Devletler

- (a) **Kırsal kesim kadınlarının, kadınların da üyesi olabileceği veya tüm üyeleri kadın olan tarım kooperatiflerinden faydalanabilmesini ve bunlara katılabilmesini teşvik etmeli;**
- (b) **Balıkçılık ve su ürünlerinde kırsal kesim kadınlarının rolünün ve balıkçılık kaynaklarının sürdürülebilir kullanımına ilişkin bilgi düzeylerini artırmalı ve yakacak odun ve odun dışı orman ürünlerine güvenli erişimleri dahil olmak üzere ormanlara ve sürdürülebilir ormancılık kaynaklarına erişimlerini desteklemeli;**
- (c) **Kadınların toprak, su ve diğer kaynaklarla ilgili haklarının savunulması ve korunmasına yönelik örfi ve kanuni kurum ve mekanizmaların sözgelimi toplum hukuki destek hizmetleri dahil yollarla güçlendirmelidirler.**

G.2 Tarım ve Toprak Politikaları, Organik Tarım

59. **Tarımda sanayileşmenin sonuçları sıklıkla kırsal kesim kadın çiftçilerinin zararına olmuş ve toprak bozunumu ve erozyonu, su kaynaklarının tükenmesi ve yerel besin ürünlerine zarar vermek pahasına endüstri ürünlerinin yetiştirilmesi gibi durumları içermiştir. Genetiğiyle oynanmış mekanizmaların tartışmalı kullanımı ve genetiği değiştirilmiş besinlerin patent alması da tarımda sanayileşmenin artışıyla ilişkilidir. Ancak kırsal kesim kadınları daha sıklıkla organik ve sürdürülebilir tarım faaliyetleri ile uğraşmaktadırlar.**

60. Küresel gıda, enerji, finans ve çevre krizleri devlet arazilerinin ve diğer arazilerin yerel, ulusal ve yabancı yatırımcılara satışını ve kiralanmasını artırmıştır. Sıklıkla kamulaştırma uygulamalarıyla birlikte görülen bu tür anlaşmalar kırsal kesim kadınlarını zorunlu tahliye ve yoksulluğun artması riskleri altında bırakmış ve toprak, arazi ve su, yakacak odun ve tıbbi bitkiler gibi doğal kaynaklara erişimlerini ve bunları kontrol olanaklarını da giderek azaltmıştır. Yer değiştirme durumları, kırsal kesim kadınlarını çeşitli yönlerden olumsuz etkilemekte ve kadınlar bu bağlamda toplumsal cinsiyete dayalı şiddetle sıklıkla karşı karşıya kalmaktadır.

61. **Taraf Devletler, kırsal kesim kadınlarını destekleyen, doğal çevreyi tanıyan ve koruyan, organik tarımı özendiren ve kırsal kesim kadınlarını zararlı pestisit ve gübrelemeye karşı koruyan tarım politikalarını uygulamaya koymalıdır. Kırsal kesim kadınlarının kaliteli tohum, araç gereç, bilgi ve ilmin yanı sıra organik tarım ekipman ve donanımına etkili erişimlerini sağlamalıdır.**

Ayrıca, Taraf Devletler

- (a) kırsal kesim kadınlarının geleneksel ve çevre dostu tarım bilgilerine ve bilhassa kadınların geleneksel ve yerli tohumları koruma, kullanma ve paylaşma haklarına saygı göstermeli ve güvence sağlamalı;
- (b) gıda kaynakları ve tıbbi kaynakların yerli ve endemik bitki ve türlerini korumalı ve muhafaza etmeli, ulusal ve uluslararası şirketlerin kırsal kesim kadınlarının ilgili haklarını tehdit edecek boyutlara ulaşan patent çalışmalarını önlemeli;
- (c) Taraf Devletler, sözleşmelere kırsal kesim kadınlarının tohum biriktirmesine engel olan, zorunlu kısır tohum (terminatör tohum gibi) satın alım şartının konulmasını yasaklamalı;
- (d) Arazi kira sözleşmeleri dahil olmak üzere arazi edinimlerinde kırsal kesim kadınlarının haklarının ihlalinin ya da zorunlu tahliye sonuçlarının doğmasının önlenmesini sağlamalı ve arazinin ulusal ve uluslararası şirketlerce alınması ve kalkınma projeleri, madencilik sanayi ve mega-projelerden kaynaklanan olumsuz etkilere karşı onları korumaları;

- (e) Arazi satışı ve kiralanması, kamulaştırılması ve yeniden yerleşime açılması konuları dahil olmak üzere, kırsal arazi, bölge ve kaynakları etkileyen alım işlemleri veya projelerini onaylamadan önce kırsal kesim kadınlarına gerekli bilgilendirmeleri yaparak ve onları hiçbir baskı altında bırakmadan rızalarını almaları. Bu tür arazi edinimleri gerçekleştirilirken uluslararası standartlara uygun davranmalı ve kırsal kesim kadınlarına gerekli tazminatları sağlamalı ve
- (f) Üçüncü taraf olarak devletlere veya şirketlere satılan veya kiralanan kırsal araziyi nitel ve nicel yönden kısıtlayacak kanun ve politikaların benimsemeli ve etkili bir şekilde uygulamalıdır.

G.3 Gıda ve Beslenme

63. Gıda güvenliğinin sağlanması, yoksulluğun, yetersiz beslenme ve açlığın azaltılması ve kırsal kalkınmanın gerçekleştirilmesinde kırsal kesim kadınlarının hayati bir rol oynamasına karşın; bu yolda sundukları katkıları sıklıkla bir ücretle ödüllendirilmemekte, görünmez kalmakta ve yeterli desteği görmemektedir. Kırsal kesim kadınları, gıda güvensizliğinden en fazla etkilenen, yiyecek fiyatlarındaki değişkenliklere, yetersiz beslenme ve açlığa maruz kalan ve gıda fiyatlarının yükselişi halinde en fazla güçlük yaşaması muhtemel kesimler arasındadır.⁶
64. **Taraf Devletler, kırsal kesim kadınlarının gıda güvenliği ve beslenme haklarının gıda egemenliği çerçevesinde gerçekleştirilmesini ve kadınların doğal kaynaklarını sevk ve idare yetkisine sahip olmalarını sağlamalıdır.**
65. **Taraf Devletler, kırsal kesim kadınlarının, bilhassa hamilelik ve emzirme durumlarında, beslenme ihtiyaçlarının karşılanmasına özel önem göstermeli, Ulusal Gıda Güvenliği Bağlamında Yeterli Gıdaya Erişim Hakkının Aşamalı Olarak Gerçekleştirilmesini Desteklemek Üzere Gönüllülük Esasına Dayalı Kılavuz İlkeleri dikkate alarak kırsal kesim kadınlarının yeterli gıda ve beslenme imkânlarına erişimlerini teminen etkili politikalar uygulamalıdır.**

---

⁶ UN Bel. /HRC/22/50.

66. **Taraf Devletler kırsal kesim kadınlarının çeşitli yerel tarım yöntemlerini ve ürünlerini ve pazarlara erişimini destekleyici ve koruyucu kanun, politika ve tedbirler benimsemelidir. Kırsal kesim kadınlarının gıda güvenliği ve sağlığının yanı sıra besi hayvancılığına erişimlerini iyileştirmek üzere ekin ve tıbbi kaynak çeşitliliğini sağlamalıdır.**

G.4 Zirai krediler, krediler ve sigortaları da kapsayan finansal hizmetler

67. Finansal hizmetlere eşit koşullarda erişim, kırsalda yaşayan kadınların işletmelerinin gelişimi ve üretici ve girişimci olarak uyguladıkları gelir getirici ve geçimlerini sağlamaya yönelik stratejiler bakımından hayati önem taşımaktadır. Kadınların finansal hizmetlere erişimini kısıtlayan faktörler arasında, kadınların kendi hesabına kredi başvurusunda bulunmasına imkân tanımayan kanun ve politika engelleri, erkek bir akrabanın rızasını almadan banka hesabı açmalarını veya sözleşme imzalamalarını engelleyen ayrımcı tutumlar; ya da kırsalda yaşayan kadınların karşılayamadığı teminat talepleri yer almaktadır.

68. **Taraf Devletler, kayıtlı finansal hizmetlere geçilmesini teşvik etmeli ve kırsalda yaşayan kadınların kredi, evlilik tasarruf hesapları, sigorta ve ülke içi ödemeler hizmetlerinden kırsal kesimde yaşayan erkeklerle eşit koşullarda faydalanmalarını sağlamalı ve kadınların iktisadi, finansal ve ticari becerilerini desteklemelidir. Taraf Devletler, kırsalda yaşayan kadınların aşağıdaki hususlarda eşit erişimlerini sağlamalıdır:**

- a. **Toplum yönetimli ve/veya mobil finansal hizmetler. Bu hizmetler, sözelimi ihtiyaç duyan kadınlara çek ve senet verilmesi gibi yollarla kırsal kesim kadınlarının ihtiyaçlarına yanıt vermeli ve basitleştirilmiş ve düşük maliyetli bankacılık uygulamaları kullanılarak düzenlenmelidir. Ayrıca resmi finansal hizmet tedarikçilerine erişimlerini kolaylaştırıcı nitelikte olmalıdır.**
- b. **Mali hizmet ve imkânlarla ilgili bilgi ve**
- c. **Okumaz-yazmazlık endişelerini de dikkate alan yeni yöntemlerin benimsendiği mali beceri geliştirme programları**

69. **Taraf Devletler, krediler dahil olmak üzere mali hizmetlerin toplumsal cinsiyete duyarlı mekanizmaları kapsamını ve erkek bir garantörleri olmadığı için kırsal kesim**

kadınlarından esirgenmemesini sağlamalıdır. Kayıt prosedürleri, çok sayıda kırsal kesim kadınının karşılaştığı, zaman ve hareket kısıtlılığı sorunlarına uyarlanarak düzenlenmelidir. Çok sayıda kadın çiftçinin sahip olduğu küçük çiftliklerin kadrosuz çalışma yapılarının da tarım kredilerinden faydalanmasına imkânı tanınarak, resmi kadro hakları olmayan kırsal kesim kadınlarının da bu kredilere erişimi sağlanmalıdır.

G.5 Piyasalar ve pazarlama imkânları

70. Kırsalda yaşayan kadın çiftçi ve üreticilerin ürünlerinin satışında ve üretiminde başarılı olabilmeleri için pazarlara, pazarlama imkânlarına erişimlerinin olması ve etkili pazarlama becerileri geliştirmeleri gerekmektedir. Ne var ki; kamusal ve özel alanlarda ayrımcılık ve yanı sıra hareket ve zaman kısıtlamaları; pazarlama imkânlarından ve tedarik zincirlerinden faydalanma hususunda kırsal kesim kadınlarının dışlanmasına neden olabilmektedir. Kırsalda yaşayan kadınlar ayrıca, pazarlama komitelerinde yeterli ölçüde temsil edilememekte ve yerel pazarlama imkânlarının tasarım, uygulama, kullanım ve geliştirme süreçlerine sıklıkla çok az girdi sağlayabilmektedir.

71. **Taraf Devletler kırsalda yaşayan kadınların pazarlara ve pazarlama imkânlarına erişebilmelerini ve pazarlama imkânlarının ihtiyaçlarına daha iyi yanıt verebilmesini sağlamak üzere çiftçi ve üretici olarak pazarlara erişim ve pazarların etkin kullanımı hususunda karşılaştıkları sorunlarla ilgili görüşlerinin açık bir şekilde alınmasını sağlamalıdır. Taraf Devletler özel amaçlı yardım faaliyetleri gibi araçlardan faydalanarak, bu kadınların pazarlama becerilerini ve ürünlerine katma değer sağlayacak başka becerilerini geliştirmeye çalışmalıdır.**

72. **Devletler ayrıca, kırsalda yaşayan kadınların ekonomi ve girişimcilik becerilerini destekleyici ve pazarlara ve değer zincirlerine erişim kapasitelerini geliştirici özel destek/tarımsal yaygınlaştırma programları ve danışmanlık hizmetleri geliştirmelidir.**

G.6 Teknoloji

73. Altyapı ve teknoloji çözümlerinden faydalanarak kırsalda yaşayan kadınların iş yükünü hafifleterek zaman tasarrufu sağlamak özellikle hayati önem arz eder ve bu bakımdan, kadınların tarım, sulama ve su toplama-depolama teknolojilerine ve iş yükünü hafifletecek

ekipmana ihtiyaçları vardır. Ayrıca kırsalda yaşıyan kadınların bilgi ve iletişim teknolojilerine ve mobil ağılara erişimlerinin sağlanması, diğere unsurların yanı sıra pazarlama becerilerinin geliştirilmesi kadar önemlidir.

74. Taraf Devletler, tarım, sulama ve su toplama-depolama teknolojileri ve ücretsiz ev ve üretim işlerinin yükünü azaltacak teknolojiler dahil, işten tasarruf sağlayan ve çevreye uyumlu teknoloji çözümlerinin kırsalda yaşıyan kadınların kullanımına ve erişimine sunulmasını sağlamalı ve kırsal alanlarda bilgi ve iletişim teknolojileri dahil teknolojik imkanlara erişimlerini iyileştirecek uygun ortamlar yaratmalıdır. Bu teknoloji çözümlerinin tasarlanması aşamasında kırsalda yaşıyan kadınların görüşleri alınmalı ve yenilikçi teknoloji çözümlerinden faydalanmaları teşvik edilmelidir.

G.7 Bilgi ve İletişim Teknolojileri

75. Bilgi ve iletişim teknolojileri (radyo, tv, cep telefonu ve internet dahil) kırsal kesimde yaşıyan kadınların ve kız çocuklarının dış dünyayla bağlantısını ve bilgiye ve eğitime kolay erişimlerini sağlayarak, onların güçlendirilmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Çeşitli teknolojilerle, çevrimiçi topluluklara katılmadan uzaktan eğitimden faydalanmaya varan çeşitli ihtiyaçlara yanıt verilebilmektedir. Ne var ki; kırsal kesim kadınları ve kız çocukları bu teknolojilere erişimde cinsiyet uçurumundan orantısız olarak etkilenmekte olup bu durum 'sayısal uçurum'un önemli bir boyutunu oluşturmaktadır. Yoksulluk, coğrafi izolasyon, dil engelleri, bilgisayar okur yazarlığının yetersiz olması ve ayrımcı toplumsal cinsiyet klişeleri faktörlerinin tamamı, kırsal kesimde yaşıyan kadınlar ve kız çocuklarının bilgi ve iletişim teknolojilerine erişimlerini engelleyebilmektedir.

76. Taraf Devletler, bilgi ve iletişim teknolojileri sektöründe toplumsal cinsiyet eşitliğini yerleştirmek ve kırsal kesimde kadınların ve kız çocuklarının bu teknolojilere erişimlerini artırmak ve yanı sıra köy veya topluluk tabanlı bilgi merkezleri geliştirmek gibi yollarla bu teknolojilerde becerilerini artırmak üzere açılımlar yapmak ve bunların geniş çevrelere ulaşmasını sağlamak üzere tedbirler almalıdır. Taraf Devletler ayrıca, kırsal kesimde kadınlara ve kız çocuklarına erişme potansiyeli olan bir teknoloji olarak mobil telefonlar üzerinden kamuoyu farkındalığını ve eğitim durumlarını araştırmalıdır.

G.8 Toprak ve tarım reformu, arazi istimlakı ve yeniden yerleştirme

77. Kırsal kesim kadınları sıklıkla tarım ve toprak reformlarının kapsamı dışında kalmakta ve bu reformlar toplumsal cinsiyete duyarlı uygulamalara dönüşmemektedir. Toprak reformu politikaları zaman zaman erkek yanlısı olabilmekte; araziler yalnızca erkekler adına tescil edilmekte, tazminat ödemeleri çoğunlukla erkekler hesabına yapılmakta ya da (mülkün kendisinin, kullanım hakkının ya da değer kaybına neden olan) arazi kullanım kısıtlamaları, yalnızca erkeklerin faaliyetleri temelinde tazmin edilmektedir.

78. **Taraf Devletler toprak ve tarım reformlarını gerçekleştirirken, kırsalda yaşayan kadınların mülkiyet haklarının eşitliğine öncelik vermeli ve bu hususu, toprak reformunun özel ve merkezi hedefi olarak değerlendirmelidirler. Taraf Devletler**

- (a) **Toprak ve tarım reformu programlarında, sözelimi ortak tescil, eşlerin ortak mülkiyetinde olan arazilerle ilgili satış veya ipotek işlemleri veya ticari anlaşmalar için kadının rızasının şart koşulması gibi yollarla, toplumsal cinsiyete dayalı amaç, hedef ve tedbirlerin yer almasını sağlayarak şekli ve maddi eşitliği ilerletmeli;**
- (b) **Arazi paylaşım, kayıt, tescil veya tapu işlemlerinde kırsal kesim kadınlarının eşit mülkiyet haklarını tanıyarak kapsayıcı bir tutum sergilemeli;**
- (c) **Ayrımcı hükümlerin ortadan kaldırılması amacına yönelik olarak, yerli kadınların kanun, gelenek, görenek ve arazi kullanım sistemlerini resmen tanımalı ve gözden geçirmeli;**
- (d) **Kırsal kesim kadınlarının arazi, su kaynakları, balıkçılık, ormanların devlet eliyle dağıtımı, kiralanması veya kullanımından; tarımsal reform politikalarından, kırsal yatırımlardan ve kırsal bölgelerde doğal kaynakların yönetiminden faydalanmalarını teminen geçici özel önlemler dahil tedbirler geliştirmeli ve uygulamalıdır. Kamu arazilerinin, balıkçılık ve ormancılık faaliyetlerinin dağıtımında, toprağı olmayan kırsal kesim kadınlarına öncelik tanınmalıdır.**

H. Yeterli yaşam koşulları [madde 14, para. 2(h)]

H.1 Barınma

79. Yeterli koşullarda barınma hakkı, temel altyapının ve hizmetlerin sıklıkla erişilmez veya düşük kalitede olduğu kırsal alanlarda özellikle endişe kaynağıdır. Kırsal kesimde kadınların mülkiyet haklarını koruyan (kadınların hukuki ehliyetinin tanınması, teminat sağlanması ve tapu tescil işlemlerinde kadınlara karşı ayrımcılığın ortadan kaldırılması gibi) tedbirlerin çoğu, yeterli koşullarda barınma hakkının korunması hususunda uygulanabilir.⁷ Ancak, kırsaldaki konut imkânlarının toplumsal cinsiyete duyarlı bir bakış açısıyla iyileştirilmesi için ek tedbirler de alınabilir. Bu bağlamda;

80. Taraf Devletler, konut meselesini genel bir kırsal kalkınma sorunu olarak ele almalı ve tedbirlerin kırsalda yaşayan kadınların görüşleri alınarak geliştirilmesini sağlamalıdır. **Taraf Devletler kırsal kesim kadınlarının özel ihtiyaçlarını dikkate alan özel amaçlı politika ve programlar geliştirmek ve uygulamak suretiyle kırsaldaki konut kalitesini artırmalıdır. Bu yönde yapılacak çalışmalar, Kalkınmaya Bağlı Tahliye ve Yer Değiştirme Temel İlke ve Kılavuz İlkeleri dâhil olmak üzere uluslararası barınma hakkı standartları doğrultusunda yürütülmeli ve devlet eliyle ve devlet dışı aktörlerce kadınların yaşam alanlarını terke zorlanmasına karşı etkili koruma sağlayacak güçlü tedbirler alınmalıdır.**

H.2 Su, sanitasyon ve enerji

81. Kırsal kesimde yaşayan kadınların ve kız çocuklarının su ve sanitasyon hakları yalnızca başlı başına elzem haklar olmayıp aynı zamanda sağlık, beslenme, eğitim ve katılım dahil geniş bir dizi diğer hakkın gerçekleştirilmesinde kilit rol oynamaktadır.

82. Kırsal kesimde yaşayan kadınlar ve kız çocukları, doğal kaynaklara eşitsiz erişim ve altyapı ve hizmet eksikliği ile daha da kötü bir hal alan su kıtlığının en kötü etkilediği gruplar arasında yer alırlar. Suya erişebilmek için, kırsal kesim kadınları ve kız çocukları sıklıkla uzun mesafeler boyunca yürümek zorunda kalmakta; bu ise bazı durumlarda, cinsel şiddete ve saldırılara uğrama risklerini artırmaktadır. Çok sayıda bölgede kırsal altyapı ve hizmetlerin yetersizliği

---

⁷ UN Bel. A/HRC/19/53.

nedeniyle, kırsal kesim kadınları sıklıkla, kimi zaman kalitesiz su kaynaklarından su alabilmek için günde 4-5 saat zaman harcamakta, ağır kaplarda su taşımakta, akut fiziksel rahatsızlar yaşamakta ve yanı sıra güvensiz kaynaklardan gelen su ile hastalıklara yakalanmaktadırlar. Bu yükü azaltabilmek için; kuyu-sondaj teknolojisi, su çıkarma sistemleri, atık su dönüşüm teknolojisi, işgücü tasarrufu sağlayan sulama teknolojileri, yağmur suyu toplama ve ev suyu arıtma ve temizleme sistemleri dâhil bir dizi maliyet etkin ve etkili teknoloji çözümleri mevcuttur.

83. Tuvaletlerin bulunmadığı koşullarda, kırsalda yaşayan kadınlar ve kız çocukları mahrem alanlar aramak için uzun mesafeler kat etmek zorunda kalmaktadır. Yeterli sıhhi tesisatın sağlanamaması da hastalık riskini artırmaktadır. Bu sorunu çözmek için, kırsal kesim kadınları ve kız çocukları, toplumsal ve kültürel olarak kabul edilebilir olmanın yanı sıra güvenilir, hijyenik ve güvenli sanitasyon imkanlarına fiziksel ve ekonomik olarak erişebilmelidir.

84. Kırsal kesim kadınlarının elektriğe ve yanı sıra diğer enerji türlerine erişimleri sıklıkla kısıtlı kalmaktadır. Biokütle enerjisinin toplanması ve kullanım sorumluluğu ve bundan kaynaklı sağlık ve güvenlik riskleri asli olarak kadınların ve kız çocuklarının payına düşmektedir. Hane halkı enerji gereksiniminin karşılanmasından geleneksel olarak sorumlu olmakla beraber, hane halkı düzeyinde ana enerji tüketicileri olarak maliyet artışlarından veya kaynak kıtlığından doğrudan daha fazla etkilenmeleri olasıdır. (h) bendinde elektriğe özel atıfta bulunulurken; kırsal kesim kadınlarının sözgelimi pişirme, ısıtma/soğutma ve ulaşım gibi diğer enerji gereksinimlerinin de olabileceğinin ayırđına varılması önem taşımaktadır.

85. Taraf Devletler kırsal kesim kadınlarının aşağıda sıralı temel hizmetlere ve kamu mallarına erişimlerini sağlamalıdır:

- a. Kişisel ve evsel kullanım ve tarım/sulama amacıyla yeterli, güvenli, kabul edilebilir ve fiziksel olarak erişilebilir ve makul fiyatlı su temini
- b. Kadınların ve kız çocuklarının adet döneminde hijyenlerinin sağlanması ve hijyenik pedlere erişebilmeleri için yeterli sıhhi tesisat ve hijyen

- c. Şebeke hizmetlerinin kırsal bölgelere ulaşması ve düşük maliyetli teknolojilerden faydalanarak güneş enerjisinin ve diğer sürdürülebilir enerji kaynaklarının geliştirilmesi yoluyla sürdürülebilir ve yenilenebilir enerji kaynakları.

H.3 Ulaşım

86. Ulaşım imkânlarına erişim, kırsalda yaşayan kadınlar için önemli bir sorun olup eğitime, geçim kaynaklarına ve sağlık hizmetlerine erişim dâhil çeşitli haklardan faydalanmalarını etkilemektedir. Coğrafi konumun uzaklığı, zor bölge koşulları, altyapı eksikliği ve toplu taşıma olanaklarına yetersiz erişim nedeniyle günlük hareket imkânını kısıtlayabilmektedir. Kırsal alanlarda ulaşım imkânlarının mevcut olduğu durumlarda bile; seyahatin maliyeti ve bu esnada cinsel taciz ve şiddetle karşılaşma riski, kırsal kesim kadınlarının bu imkânlardan faydalanmaları hususunda güçlü caydırıcılar halini alabilmektedir. Sonuç itibarıyla, sıklıkla uzun saatler gerektirecek şekilde yürüyerek seyahat etmekte; bu durum ise, sağlık ve emniyet risklerinin yanı sıra zaman kısıtlılığını körüklemesi anlamında başka yeni sorunlara yol açmaktadır.
87. **Taraf Devletler kırsal kesimlerde cinsiyet farklandırmalı ulaşım hizmeti taleplerini analiz etmeli; ulaşım sektörü politika ve programlarının kırsal kesim kadınlarının hareketliliği ile ilgili ihtiyaçları yansıtacak şekilde geliştirilmesini sağlamalı ve onlara güvenli, ekonomik ve erişilebilir ulaşım imkânları sunmalıdırlar.**

I. Gelişmiş ülkelerde kırsal kesim kadınları

88. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde kırsal kesim kadınları sıklıkla benzer yoksulluk ve dışlanma sorunlarıyla karşı karşıya kalmakta ve erişilebilir hizmetler, sosyal koruma ve ekonomik güçlendirme bakımından benzer ihtiyaçlar sergileyebilmektedir. Gelişen birçok ülkede olduğu gibi, gelişmiş ülkelerde kırsal ekonomiler erkekleri destekleme eğilimi göstermekte ve gelişmiş ülkelerin kırsal kalkınma politikaları da zaman zaman kadınların ihtiyaçları ve haklarına yeterince ilgi göstermeyebilmektedir. Gelişmiş ülkelerde (ve yanı sıra gelişen ülkelerde) kırsal kesim kadınları, haklarının kullanımını destekleyen ve garanti altına alan özel amaçlı politika ve programlara ihtiyaç duymaya devam etmektedir. Önceki

kısımlarda yer verilen tavsiyelerin birçoğu, gelişmiş ülkelerde yaşayan kırsal kesim kadınlarını ilgilendirmeyecektir; fakat bu kadınlara özgü, özel ilgi gerektiren konular da söz konusudur.

89. Sözelimi, çok sayıda göçmen kadın işçi gelişmiş ülkelerde tarım sektöründe istihdam edilmekte ve şiddet ve sömürünün yanı sıra sağlık hizmetleri dâhil birtakım hizmetlere erişimlerinin engellenmesi dâhil olmak üzere ciddi insan hakkı ihlalleriyle sıkça karşılaşmaktadırlar. Ayrıca, çok sayıda gelişmiş ülkenin endüstriyel tarıma geçişi, küçük çiftçinin sektörde yalnızlaşmasına neden olarak kırsal kesim kadınlarını orantısız etkilemiştir. Dolayısıyla, küçük ölçekli kadın üreticilerin tarım ve kırsal kalkınmaya katılması ve bunlardan faydalanabilmesini sağlayacak alternatif ve toplumsal cinsiyete duyarlı zirai kalkınma programlarına olanak tanınması ve bunların desteklenmesi ihtiyacı doğmuştur. Ayrıca, gelişmiş ülkelerde kırsalda yaşayan topluluklar sıklıkla sosyal hizmetlere iyi düzeyde bağlı durumda ve ulaşım, altyapı, su, sanitasyon, teknoloji, eğitim, sağlık hizmetleri vb. erişimine sahip iken; bütün kırsal bölgelerde koşullar eşit değildir. Birçok yerde bu erişim dikkat çekecek kadar yetersizdir ve bu kırsal topluluklara mensup kadınlar yalnızca bu haklardan mahrum kalmamakta; ayrıca bu nedenle bakım yükümlülüğünden kaynaklı olarak daha ağır yükler altına girmektedir. Bu durum, izole kalmış ve yoksulluğun daha yüksek düzeylere ulaştığı yerli topluluklar dahil olmak üzere dış veya ücra kırsal kesim toplulukları için bilhassa bir gerçekliktir.

90. **Taraf Devletler, göçmen kadın işçilere ilişkin 26 Sayılı Genel Tavsiyeyi (2008) tarım sektöründe göçmen mevsimlik işçi olarak çalışan kırsal kesim kadınlarına özel önem göstererek uygulamalıdır. Bu bağlamda, kayıt altına alınmış ve alınmamış kırsal kesim göçmen kadın işçileri ayrımcılığa veya cinsiyet temelli sömürü ve istismara karşı koruyarak kırsal kesimin göçmen kadın işçilerinin haklarının yasalarla korunmasını ve hukuki çözüm yollarına erişimlerini sağlamalıdır.**

91. **Taraf Devletler, küçük ölçekli kadın üreticilerin tarım ve kırsal kalkınmaya katılımlarını ve tarım ve kırsal kalkınmadan faydalanmalarını sağlayacak alternatif ve toplumsal cinsiyete duyarlı zirai kalkınma programlarına imkân tanınmalı ve destek sunmalıdır. Bu programlarla kadınlarca idare edilen çiftlikler ve kadın çiftçiler desteklenmeli ve kadınların geleneksel tarım pratikleri teşvik edilmelidir.**

92. Taraf Devletler daha yoksul, daha izole ve sosyal hizmetlerle bağı daha zayıf olan dış bölgelerde yaşayan, başta yerli kadınlar olmak üzere kırsal kesim kadınlarının yaşam koşullarını iyileştirmelidir. Yöre kadınlarının kırsal kalkınma planlarının geliştirilmesi ve uygulanmasında rol almalarını sağlayarak bu kırsal toplulukların kalkındırılmasına öncelik vermelidirler.

V. Kırsal kesimde yaşayan kadınlarla ilgili veriler

93. 14. maddenin uygulanmasında karşılaşılan temel sorunlardan biri, kırsal kesim kadınlarının durumuyla ilgili ayrıştırılmış verilerdeki genel eksikliklerdir. Bu durum, bu kadınların Sözleşme kapsamındaki haklarının yeterli ölçüde izlenmesini ve icrasını engellemektedir.

94. Taraf Devletler, kırsal kesim kadınlarının durumu ile ilgili olarak cinsiyete, yaşa, coğrafi konuma, engel durumlarına, sosyoekonomik koşullarına, azınlık veya diğer statü durumlarına göre ayrıştırılmış veri toplamalı, analiz etmeli, kullanmalı ve yaygınlaştırmalıdır. Kırsal kesim kadınları için yaşamın her alanında gerçek anlamda eşitliğin sağlanmasına yönelik olarak geçici özel önlemler dahil tedbirler için gerekli bilgilerin temini ve tedbirlerin tasarımı için Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri göstergeleri dahil konularla ilgili bu verilerden faydalanılmalıdır. Söz konusu veriler, haklara erişimde kesişen ayrımcılık türlerine maruz kalan ve belirli engellerle karşılaşan belirli kırsal kadın gruplarının durumları dahil olmak üzere kırsal kesim kadınlarının durumlarıyla ilgili bilgi vermelidir.

VI. Çekinceler/Beyanlar

95. Sözleşmenin herhangi bir maddesine ve bilhassa 2(f), 5(a), 7, 9, 14, 15 ve 16.maddelerine koyulacak çekinceler, kırsal kesim kadınlarını orantısız olarak etkileyebilir. Konut, barınma, arazi ve mülkiyet haklarından -miras gibi- faydalanmalarını kısıtlayıcı veya olumsuz etkileyecek çekinceler ve siyasi katılım haklarını kısıtlayan çekinceler bu duruma örnek olabilir.

96. Sözleşme maddelerine çekince koyan Taraf Devletler, bu çekincelerinin kırsal kesim kadınlarının Sözleşmeden kaynaklı haklarından faydalanması hususundaki somut etkilerini

dönem raporlarında Komiteye sunmalı ve çekincelerini mümkün olan en kısa zamanda kaldırmak üzere çekincelerin gözden geçirilmesine yönelik atılan adımları belirtmelidirler.

VII. Yaygınlaştırma ve Raporlama

97. Komite, Taraf Devletleri bu tavsiye metnini ulusal ve yerli topluluk ve azınlık dilleri dahil yerel dillere çevirterek hükümet, sivil toplum, medya, akademi ve kadın kuruluşları ve de kırsal kesim kadın kuruluşlarının bütün kollarına ulaşacak şekilde yaygınlaştırmaya teşvik eder. Komite, dönem raporlarının hazırlanması esnasında, özellikle 14. Maddeyle ilgili olarak, kadın çiftçi örgütleri, üretici kolektifleri ve kırsal kooperatifler dâhil kırsal kadın gruplarının fikirlerinin alınması yönünde Taraf Devletlere tavsiyede bulunur.